

Expositio decalogi, symboli apostolici, Sacramentorum & Dominicae praecationis, ad captum puerilem in breues Dialogos redacta & de nouo iam per autorem recognita & adiectis in singulos dialogos summarijs locupletata.

<https://hdl.handle.net/1874/452940>

EXPOSITIO

DECALOGI, SYMBOLI APO-
 stolici, Sacramentorum, & Dominicæ præ-
 cationis, ad captum puerilem in breues Dialo-
 gos redacta, & de nouo iam per au-
 torem recognita, & adiectis in
 singulos Dialogos sum-
 marijs locuple-
 tata.

Per Antonium Coruinum.

Adiecta est breuis discendæ theologiæ ratio.

Item Ioannis Stigelij de morte Euritij

Cordi Epicedium, cum Epitaphijs

Doctōrum aliquot Vi-
 rorum.

Cum gratia & priuilegio Cæsareo.

Argento. apud Vuolf. Cæphaleum, Anno

M. D. XL.

H. Eobanus Hessus ad Lectorem .

Non tantum pueris , quamuis puerilia possis
Dicere , Coruini prodita scripta Vides,
Hæc lege q̄ Vere cupis aurea dogmata Chri-
Et uera puram cum pietate fidem, (sti
Est operæ prætium pueros audire loquentes
Quæ plures fatui non didicere senes.
Sis memor ergo pias autori dicere grates,
Talia plura breui qui dedit ista dabit.

DOCTISSIMIS ETHVMANIS-
simis Viris M. Remigio Albulano, Pædagogo
Cassellano, Leonardo Crispino Silesio pæ-
dagogo Hombergiano, Michaeli Vo-
lunetio pædagogo Goslariano
Amicis Charis. Anto. Cor-
uinus S. D.

Prouerbio dicitur, Suū cuiq; pulchrū.
Et fortassis de bona mortalium parte
recte ad hunc modum dicitur: Quam
sunt enim, bone Deus, multi, qui sua efferunt
insolentius? Quare etiam non inepte Aristote-
les scribit, Quemque artificem suo opere dele-
tari impensius. Ego uero aliud quiddam mihi
hic accidere & usu uenire sentio. Non solum
enim libellum hunc meum, non efferre possum
maximopere, uerumetiam si fieri posset, omni-
no supressum cuperem: tantum abest, ut cum ijs
sentiam, qui tot Catechismis orbem adobruen-
dum putant. Et profecto consultius esset, ad u-
num aliquem insignem adsuefacere pueros, atq;
nunc hunc, nunc illum tanto temporis dispen-
dio prælegere. Quia uero hæ nostræ (quod re-
rum illarum quas tractamus pace dictum esto)

A a nuga

DE DISCENDIS LITERIS

nugæ uobis tantopere probantur, ita ut ad singulos dialogos summaria quoque adijci, quæ reponi in memoriæ thesaurum facile possint, et libellū recudi sic locupletatum cupiatis, age, geratur mos amicis, & si cæcutiendum est, cæcutiamus & nos in gratiam tantorum amicorū nonnihil. Quis enim non uidet, ex nimio uel amore uel studio cæcutientiam huiusmodi nasci? Sed bene res habet posteaquàm nemo prodijt hactenus, qui religionis causam parum pie à nobis hic tractatam causari potuerit. Nam hunc scopum uel in primis, cum rogati à discipulis hæc scriberemus, præfixum habuimus, de sermonis ac dictionis nitore haud ita solliciti. Adiecimus Laurentij Coruini Epitaphium, & pleraque alia, quæ uobis uoluptatem speramus allatura. Valete, & operam hanc meã, quam uobis uolentibus nauare coactus sum,

boni consulite. Ex Vuicen-

husio 14. Februarij

Anno

M D XXXIX.

NO.

NOBILIBVS ET OPTIMAE

Spei Iuuenibus Hermanno Schelo Dano, Paulo Bleichenrodo Gothano, Bertholdo à Mandelsio, Melchiori à Steinberg, Ascanio à Bortfeld, discipulis & conuictoribus suis
charis. Anto. Coruinus Grati-

am & pacem optat.

Eccam uobis toties efflagitatam decalogi, symboli Apostolici, & præcationis dominicæ exegeſin, adoleſcentes chariſſimi, breuem quidem illam, ſed tamen non inutilem omnino futuram, ſi probe à uobis & perlegatur, & in animi penetralia traiciatur. Quanquam autem eo ſermonis nitore, ea facundia, quæ ſatisfacere eorum palatis, qui abſolutam linguæ mundiciem ubique requirunt, poſſit, non tractentur omnia, tamen operam dedi, ut de cauſis religionis noſtræ latinè & pie loquerer. Quare ſi dictionem & uberio- rem & mundio- rem requiretis, ſunt ad manum.

ERASMI colloquia, è quibus quæ ad linguã formandam pertinent, peti poſſunt. Nos hic eloquentiam non oſtentamus, ſed pietatis negotium, ſine quo eloquentia nulla commendabi-

lis esse potest, agimus. Quain re quis non potius simplicitatem, atque inanem uerborum apparatus requirat? nisi forte uerum non est illud, quod uulgo dicitur: Veritatis orationem simplicem esse oportere. Vos iam nunc date operam, ut ad reliqua uestra studia, pietatem quoque adiungatis. Sic enim fiet, ut non tam nobilitate quam literis & pietate clari olim futuri sitis. Quis autem neget nobilitatem absque his rebus merum Thrasonismum esse? Hæc uos & scire & perpetuo meminisse oportet, si apud cordatos homines, qui quoque nobilitatem ab eruditione, pietate, & morum honestate æstimant, in precio haberi uelitis. Equidem tales uos hactenus gessistis, ut non dubitem, quin generi uestro singularem aliquando claritatem addituri sitis. Sed tamen ut in ccepto hoc cursu perseueretis, admonendi mihi estis. Imò libellum hunc nominibus uestris in hoc nuncupare libuit, ut conspectus ac lectus, uestri uos officij semper commonefaciat. Ad hæc, ut mei erga uos amoris perpetuus ueluti testis sit. Valete, & cum bonis literis semper pietatē cōmendatam habete, Mar purgi quarta post Lætare, M. D. XXXVII.

Quòd

DE DISCENDIS LITERIS
Quod pietatis æque atq; literarum
amantem esse iuuentutem
deceat, Dialogus .I.

Summa huius dialogi.

Puërorum ingenia ; non solum in ijs quæ
ad literarum rationem , uerumetiam quæ ad
pietatem pertinent , à teneris annis diligenter
formari debent : propterea quòd literæ sine
pietatis condimento magis obsunt quàm pro-
sunt. Quid autem pietas sit, dialogus ipse obi-
ter indicat.

PAEDAGOGVS.

Quam hodie puer duxisti li-
neam? Libet enim prouerbio cõ-
pellare te. PVER. Quid ni præ-
ceptor? Præter grammaticas aliquot præce-
ptiuunculas, insigne etiam apophthegma in me-
moriæ thesaurum reposui. PAEDAGOG.
Quodnam? PVER. Pædagogi cuiusdam La-
conici , qui cum accepto in disciplinam puero
quodã interrogaretur , qualem se in formã do-
eius ingenio gesturus esset . Efficiam , inquit,
si quando in theatrum uenerit , ut ne lapis se-

A 4 deat

DE DISCENDIS LITERIS

deat supra lapidem. PAEDA G. Bella me-
hercle responsio. Vere enim sarcum est, quis-
quis humanioribus literis ingenij agrum non
excoluit. PVER. Istud professores quoque
nostros inculcare auditoribus suis non semel
audiui. PAEDAGO. Quin tu igitur &
docilem te & morigerum præbes, quoties ad
honestas disciplinas inuitaris? PVER. Emori
præceptor malim, quàm inter id genus saxa
numerari. Et spero hæcenus ea me diligentia
usum, ut culpari hic merito non merear. PAE-
DAG. Si in ccepto studiorum cursu perseue-
raris, nõ est cur te culpem, fateor, sed interim
uti sic pergas, admonendus mihi es. Quod ad
me attinet, non solum ut in literis promoueas
dabo operã, uerumeitã ut ad eruditionẽ quam
te consecuturũ confido, pietatẽ etiam ac morũ
innocentiã adiungas, efficiã. PV. Hac ratione
& parentes tibi meos perpetuò demereberis,
& mihi cõsules optime. Sed quã mihi pietatẽ
prædicas? Aut aliud pietatis genus est, ac eius
religionis, quam ceu per manus patres nobis
tradiderunt, studiosum esse? PAE. Vera pie-
tas est,

ET PIETATE SIMVL.

tas est, Timere Deum, fidere Deo, inuocare Deum, ac pro omnibus beneficijs gratias agere Deo, quam postea alia pietas, eaq; externa excipit. Pietas uidelicet erga parentes, erga præceptores, erga magistratū, erga patriam: breuiter erga quoslibet. Qua in re an patres nostri semper ea quæ sacris literis consentanea sunt, senserint, nescio: certe hoc nemo facile inficiabitur, quòd plerique ex illis ceremoniarum & rituum quorundam externorū studiosiores fuerint, ac pietatis illius, quæ & germana & literis sacris prodita est. PVER. Vera hæc esse possunt, sed tamen commodius, opinor, ubi adoleuero discentur. Ego iam me literis totum dedam, de religionis studio post futurus sollicitus. PAE. Quid? Pluris literas ac religionem facis? Istuc uerbum posthac caue abs te audiam. Literas & ego amo, & nescio an facile hic cuiquam cessurus sim: ceterum si alterutra re carendum sit, malo pietatem absque literis, quàm literas absque pietate: non aliter atque ille, qui uirum absque pecunia potiore habebat, quàm pecuniam abs-

A 5 que ui-

DE DISCENDIS LITERIS

que uiro. PVER. Rogo te mi præceptor, ut ne mihi propter unum atque item alterum uerbum temerè prolatum, succenseas. Ego enim quid expediat, quid uè minus, per ætatem nondum uideo. Paratus tamen, si quid rectè moneas, sequi. PAEDAG. Facis quod obsequentem discipulum decet. Vide tamen ut rectè, quid uelim, intelligas. A literarum studijs tantum abest, ut te transuersum rapi uelim, ut etiam perpetuum te earundem cultorem manere cupiam. Sed interim futurus tibi autor nõ sum, ut profanas literas pietati præferas. Qui philosophorum disciplinas olim sectabantur, non solum uocabula ex ipsis habebant, uerum etiam scita eorundem, non secus ac suos digitos tenere cogebantur. Cur non ad eum modum nos quoque, quum à Christo nomen habeamus, Christianæ doctrinæ, adminus summam tenemus? Negat Quintilianus Oratorem dici posse, qui non idem sit uir bonus. Et Lucianus in Eunuchis, ineptum illud philosophorum genus ridet, qui propter barbitium ac pallium eam sibi professionem uendicabant.

Nihilò

ET PIETATE SIMVL.

Nihilo minus et nos ridiculi sumus, cum Christianarum rerum prorsus ignari, Christiani tamen interim dici & uolumus & sustinemus.

PVER. Inijcis mihi profectò magnam cum curam, tum sollicitudinem eas res, de quibus dicis, cognoscendi. Quod si molestum tibi non est, rogo uti compendio quodam, pietatis illius summam indicare mihi digneris, habiturus audito rem planè attentum & docilem. PAED. Ocio ad eam rem opus est, proinde cras à prædio redibis, quo uoti huius commodè compos efficiare. Ego iam aliò rapior. PVER. Certe redibo, ut ne Christianus Christi mei diutius ignorem dogmata.

De lege, & cur lata sit, dialogus .II.

Summa huius dialogi.

Duplici de causa legis & decalogi præcepta lata sunt. Principio propter improbos, ut qui ultro facere officium recusant, uel pœnæ metu ab improbitate deterreantur. Huc pertinet: Lex iniustis posita est. Deinde ut & imbecillitatis nostræ nos commones faciat, & agnitis peccatis ad Christum ableget. Huc pertinet

DE DISCENDIS LITERIS

pertinet: Per legem cognitio peccati. Neque enim lex aliter ac per Christū impleri potest.

PVER.

REdeoque præceptor colendissime, ueluti iussus eram. Tu nunc promissorum memor, quæ Christianum scire potissimum oporteat, quam fieri potest breuissimè, indica quæso. P A E D A G. Docilitatem istam tuam ac animum discendi cupidum, uehementer probor. Huiusmodi enim ingenijs, apertæ solent esse, ut prouerbio dicitur, Musarum ianuæ. Quod si ad hunc modum omnes adfectu essent, qui animum ad literarum studia adpellunt, non dubito, quin aliam faciem res mortalium breui habituræ essent. Proinde quod uis & libenter & compedio factururus sum. PVER. Agnosco fidei præceptoris animum, cui etiam, si quando uel facultas uel oportunitas dabitur, gratiam æque impigrè referam. Sed quæ tandem scire Christianum oportet? P A E D A G. Tria potissimum cathecumenis olim tradebantur. PV. Quæ nam? P A E D. Decalogus, fidei symbolum, & oratio dominica. P V. Hæc ego iam-
pridem

ET PIETATE SIMVL.

pridem ad uerbū & edidici et recitare, si opus sit, possum. PAED. Credo, sed memineris facilius hæc edisci, atq; intelligi. Porro de præceptis decalogi prius percontabor. Scis cur lata sint? num uiribus nostris præstari possint? quidq; sibi uelint? PVER. Hisce de rebus ne uerbum quidem audiui unquam. PAEDAG. Scias igitur duplici de caussa legis præcepta lata esse: Principio propter facinorosos, ut quum suapte sponte, id quod rectum est, facere recusent, uel metu pcenæ, quam coniunctam habent, in officio contineantur. PVER. Atqui ego credebam metu pcenæ uel facere uel omittere aliquid, rem plane infrugiferam esse, nimirū quæ à poëtis quoq; his uersibus notetur.

Oderunt peccare boni uirtutis amore,

Oderunt peccare maliformidine pcenæ.

PAEDAG. Equidem illis, qui coacti officiū faciunt, plane infrugifera est, sed tamen frugifera interim est Republicæ, cuius pax hac ratione conseruatur. PVER. Intelligo. PAED. Altera caussa & ad conscientiam pertinet, & cum pietatis negotio coniuncta est. PVER.

Quis

DE DISCENDIS LITERIS

Quis ergo est præceptorum in hoc negocio
 usus? PAED. Ostendunt quid facere, quid ÷
 omittere debeamus. Ibi uero quum imbecillior
 natura nostra sit, quòd ut præstare, quod præ
 cipitur possit, sit, ut intellecta imbecillitate no
 stra, plane peccatores nos esse agnoscamus,
 adq; Christum, cuius solius & auxilio et præ
 sidio lex impletur, confugiamus. PVER. Lex
 igitur uiribus nostris præstari non potest?
 PAEDAG. Non potest. Maiora enim præ
 cipit, quàm quorum per se caro capax esse pos
 sit. Exempli gratia: Lex timorem Dei, dile
 ctionem Dei, fiduciam erga Deum: breuiter,
 ipsos cordis affectus requirit. Contrà, Caro
 Dei ignorans est, non timet Deum, non diligit
 Deum, non fidit Deo, nimirum cæca & pesti
 mis obnoxia adfectibus. Legem igitur qui im
 plere possit? PVER. Ad hunc modum legem
 prædicare, damnare est. PAE. Ego epanor
 thosin addam: Legem sic prædicare, unde dā
 natio proficiatur, ostendere est. PV. Plane
 in biuium me abducis. Nam si lex impleri uiri
 bus nostris non potest, & tamen nihilominus,
ni præ-

ET PIETATE SIMVL.

ni præstetur, damnationem interminatur, quo modo ergo salutem consequemur? PAE. Per Christum. Is enim solus legem *it*, non sui, sed nostri causa, ita ut quisquis in ipsum crediderit, impletionis huius particeps futurus sit. PV. In Christum igitur quisquis credit, legem implet? PAED. Maxime. Sed hac de re, ubi quid præcepta legis sibi uelint, adeoq; ut intelligenda sint tractabitur, copiosius dicemus. Tu interim cur lata sit, & an uiribus nostris præstari possit, edisces, ne prolixitas fastidii tibi pariat. PV. Fiet, sed cur scripturis tua non confirmas? PAED. Recte mones. De primo legis usu Paulus dicit: Lex iniustis posita est. de altero idem testatur: Per legem inuenitur cognitio peccati. Iam quod uiribus nostris præstari non possit, Petrus in actis Apost. ostendit ijs uerbis: Quid tentatis Deum, ut imponatur iugum super ceruices discipulorum, quod neq; nos, neq; patres nostri portare potuimus: Hæc omnia probe obseruabis, ne ad alias logomachias abductus, aliud sentire incipias. si quando alio ueneris. PVER. Laudabis diligentiam.

De

DE DISCENDIS LITERIS

De primo mandato, Non habebis
deos alienos, Dialogus III.

Summa huius dialogi.

Primum præceptum, quo ut alienos deos fugiamus, præcipitur, hoc sibi uult, ut uerū Deū timeamus, amemus, reuereamur, pro fidei ancora habeamus, breuiter, ut illi soli, contemptis creaturis omnibus, cordis nostri fiducia adhærescamus. Quicquid enim uero illo Deo charius habetur, cordis idolum est.

PAEDAGOGVS.

Quæ de legis usu diximus heri, puto in memoria adhuc habere te. P V. Imò & ea quæ de naturæ nostræ dixisti imbecillitate probè adhuc teneo. PAE. Interimut ne eorum, quæ de Christo quoque diximus obliuiscere, uide sis caueas. PVER. Cauebitur. Tu nunc quid sibi primum illud mandatum uelit: Non habebis deos alienos coram me, qua soles breuitate ediffere. PAED. Moses decalogum in duas tabulas, Deo ita iubente, rededit. Prima quid Deo, Altera quid hominibus debeamus ostendit. Iam primum illud
primæ

NON HAB. DEOS ALIEN.

primæ tabulæ præceptum, germanum Dei cultum præscribit: nimirum, ut illum solum timeamus, amemus, reuereamur, pro fidei ancora habeamus: breuiter, ut in illius tantū bonitatem, contēptis omnibus creaturis, cordis nostri fiduciam cōijciamus. PV. Maxima sunt, quantum audio, quæ præcepto hoc exiguntur, quæq; humanis uiribus uix præstari queant. PAED. Hoc est quod antehac dixi, ad præstandam legem Christo opus esse. Is enim, si quando spiritu sancto nos perfundat, efficit, ut ea quæ præcipit lex impigrè præstemus. Quòd si etiā ab hoc spiritu uacui, præstemus aliquid in specie, tamen quicquid id est, nil nisi hypocrisis est, tantum abest, ut externam operum laruā, si fides non adsit, moretur Deus. PV. Externā igitur uitæ sanctimoniam in uniuersum damnas? PAEDAG. Nihil minus. Imò si uotis promoveretur aliquid, optarim omnes homines, qui Christi doctrinam aspernātur, tales esse, quales olim & philosophi pleriq; fuerunt & hypocritæ. Vtunque enim hæc uiuendi ratio ad iustificationem nihil faciat, tamen publicæ

DE PRIMO MANDATO.

tranquillitati hac ratione consultum esset. Ego autem hic de uerè Christianis loquor, qui umbre spiritus sancti perfusi, à solo Deo pendunt, soli Deo fidunt, solum Deum patris loco habent. Hi enim auxiliatore Christo soli legem præstant. PV. Ne tu mihi stupenda nar-
ras. Nam si quis hac æqua lance æstimet, ue-
reor ne bona mortalium pars sit impia. PAE.
Ego neminem damno, neminem proscindo,
neminem satanæ obrudo, etiam si Christum
ipsum uideam prædixisse, credentium nume-
rum semper pusillum fore. Tantum id, quod in-
stitutum nostrum postulat, indico, nimirum quòd
qui Deum non timent, non diligunt, non reue-
rentur, Christiani non sint. PVER. Exter-
num hæcenus cultum ferè urserunt conciona-
tores nostri. Hæc autem, de quibus dicis tu, à
paucissimis & animaduersa sunt & uulgo tra-
dita. PAED. Tu igitur si me audies, ad uerum
Christianismum posthac, ne cum pharisæo-
rum gente pereas, adspirabis. Id enim si fece-
ris, iam dubitare non debes, quin & seruatu-
rus te Deus per Christum sit, & perpetuam

NON HAB. DEOS ALIEN.

tui rationem habiturus. Dixit alicubi Cicero:
Deum magna curare tantum, parua uero ne-
gligere. At uero ab ea tu sententia abesse de-
bes quàm longissimè. Parem enim pro omni-
bus, qui se timent, amant adeoq; patris loco re-
uerentur, rationem habet, siue admirabiles in
mundo sint, siue despicabiles, neque unquam
personarum respector fuit. P V E R. Hæc &
credo & diligenter memoriæ traditurus sum.
De secundo mandato, Non adsu-
mes nomen domini Dei tui in ua-
num, Dialogus III.

Summa huius dialogi.

Secundum præceptum de nomine Dei nõ
in uanum assumendo, hoc sibi uult, ut gloriam
& maiestatem Dei ubique prædicemus, glo-
rificemus, confiteamur, inuocemus, gratias ei-
dem indefinenter pro collatis in nos benefi-
cijs agamus, & ab eorum perfidia, qui nomi-
ne hoc sacratissimo uel ad blasphemias, uel ad
peierationes, uel ad incantationes, uel ad im-
posturam ac fraudem abutuntur, prorsus alie-
ni simus.

DE SECVNDO MANDATO,
PVER.

Belle profecto res procedit. Nam quanto magis magisq; de ijs, quæ ad religionis studium pertinent, cogito, tanto magis huc raptior incendorq; adeo, ut quavis Ambrosia quouis nectare suauiora mihi uideantur, quæ hisce de rebus à præceptore mihi meo hæcenus audita sunt. Sed eccum prodeambulantem, adibo, auditurus secūdi præcepti exegeſin. Salue præceptor. PAED. Et tu fili salue. Sed quid sibi uult primum primæ tabulæ præceptum? Repetere etiam, ea quæ audis, soles? PV. Soleo, & quidem diligentissimè. Et percunctanti tibi respondeam. Deos alienos non habet, quisquis Deum solum timet, amat, diligit, reueretur, proq; firma spei ancora habet. PAED. Recte iam nunc quid secundum sibi uelit, Non adsumes nomen Dei tui in uanum, audies. PV. Iam dudum me attentum reddidisti. PAED. Fiduciam ac timorem Dei, confessio, prædicatio, inuocatio, & gratiarum actio sequi solent. Quare cum timorem ac fiduciam cordis erga se, primo præcepto exegerit. Iam

NUNC

NON ADSVMES NOMEN.

nunc ut se confiteamur, prædicemus, inuocemus, glorificemusq; præcipit. Quain re iterum obseruabis, ad impletionem huius præcepti spiritu opus esse. PVER. Cur istuc? PAED. Dei nomen libere coram mundo confiteri, maius quiddam est, quam quod uiribus suis præstare homo possit, id quod de inuocatione quoque ac gratiarum actione intelligas oportet. Neq; enim statim, quisquis multa de Deo garrit ac eius uerbo, modios item aliquot uerborum in templis effundit, uel prædicasse nomen domini rite, uel inuocasse credendus est; fiducia cordis hic oportet adsit, si audire non uoles: Hic populus labijs me honorat, cor autem eorum procul à me abest. PV. Si recte quod dicis intelligo, hoc uis, ut corde iuxta ac ore dominum inuocemus, prædicemus confiteamur, glorificemusq;. PAE. Acu, quod dicitur, rem tangis. PV. Quotusquisque autem est, qui ad hunc modum isti præcepto satisfaciat? PAE. Eorum numerus profecto perpusillus est. Atque utinam ad hanc hypocrisin, plerique insignes etiam in nomen Dei non adiungerent

NON ADSVMES NOMEN.

blaspheuias, dictu enim mirum, quàm hic uul-
 gus impigere soleat. Nihil tam frivolum dici-
 tur, nihil tam ineptum in medium adfertur, cui
 non in uanum Dei nomen adhibeatur, quin ad
 fraudem ac imposturam sanctissimo hoc no-
 mine nonnulli etiam abutuntur. PVER. Ne-
 gari hoc non potest, etiam si usu quodam ple-
 rosque hic magis, quàm malitia peccare ui-
 deam. PAEDAG. Idem conqueritur Mycil-
 lus ille apud Lucianum, cupiditatem se, qua à
 puero ad diuitiarum amorem raptus sit, dedisce-
 re non posse, Sed neque usus, neque inuetera-
 ta consuetudo quæpiam, si quando ad tribu-
 nal summi iudicis uentum fuerit, excusabit nos,
 nisi sorte pœnam huic præcepto frustra Deum
 addidisse credendum sit. Non, inquit, inson-
 tem eum habebit, qui nomen domini Dei sui
 in uanum assumpserit. PVER. Cur igitur bla-
 sphemijs istis à magistratu non itur obuiam?
 PAEDAG. Apud Iudæos certe parata bla-
 sphematoribus istis pœna olim erat, ut qui sa-
 xis in eosdem de grandinare soliti sint, Sed a-
 pud nos, prohaolor, quidlibet cuius licet.

Proinde

DE TERTIO MANDATO.

Proinde tu operam dabis, ut amore potius ac
pœnæ metu, ab omnibus ijs, quibus nomē Dei
polluitur, abstineas. PVER. Fiet, modo Chri-
stus dexter ac propicius in pulcherrimo hoc
instituto adesse dignabitur.

De tertio mandato, Memento ut
diem sabbathi sanctifices,

Dialogus V.

Summa huius dialogi.

Tertium præceptum, quo ut sabbathi diem
sanctificemus, præcipitur, hoc sibi uult, ut di-
ligenter ad audiendum uerbum conueniatur,
diuina erga nos beneficentia recolatur, quic-
quid labis per hebdomadam contractum sit
abijciatur, orationi uaceatur: breuiter ut totus
hic dies audiendo uerbo & pijs studijs con-
secratur.

PAEDAGOGVS.

Hæus puer dic. PV. Quid dicam? PAED.
Hæc in re secūdi præcepti impletio sita
sit. PVER. In confessione, prædicatione, in-
uocatione, glorificatione & laude sacrosan-
cti nominis Dei. PAEDAG. Macte animi

B 4 uirtu-

DE TERTIO MANDATO.

uirtute puer, sic itur ad astra. Agnosco ueterẽ
 diligentiam tuam. Est tamẽ quod te moneam.
 Si quando uel pro ueritatis confirmatione uel
 pro utilitate proximi, iurandum sit, per domi-
 ni nomen iurabis? Alias omnis generis peiera-
 tiones non aliter atque aconitum fugies. PV.
 Utinam tertium præceptum tam bene intelli-
 gerem quàm hoc quod mones, diligenter fa-
 cturus sum. PAE. In præcepto quod sequitur,
 sabbathi sanctificatio præcipitur, res adeo ne-
 cessaria, ut citra hanc Christianismus consti-
 flere haud possit. Mira est enim in uerbo sancti-
 ficandi emphasis. PV. Quid igitur est sabba-
 thum sanctificare? PAEDAGO. Est festis
 diebus ab operibus seruilibus in hoc feriari,
 ut ad audiendum uerbum conueniamus, diui-
 norum in nos beneficiorum magnitudinem re-
 colamus, si quid labis per hehdomadam con-
 tractum sit, deponamus, orationi instemus:
 breuiter, ut totum hunc diem audiendo uer-
 bo & sanctis studijs consecremus. Iudæis o-
 lim septimus dies ex domini iussu, nobis uero
 ob reuerentiam resurrectionis dominicæ octa

MEMENTO VT DIEM SAB.

uus dies sacer est, quem tamen ita sacrum habemus, ut quicquid huius facimus, non legibus ullis coacti, sed sponte, hilariter, & libere, quo decenter omnia fiant, faciamus. PV. Si ad eum modum feriaremur Christiani, tolerari opinor apud nos. & alij aliquot festi dies possent. PAE. Quid ni? Aut commemorata paulo ante opera culpari possunt? Huc adde quod charitatis quoq; opus est cum iumentis tum hominibus qui opus faciunt, reliquorū dierum labore defessis, quietis nonnihil permittere, ut tanto postea ad opus, recollectis viribus, alacriores redeant. PV. Huc referri igitur & illud potest.

Luce sacra req̄scat humus, req̄scat arator,

Et graue suspensio uomere cesset opus.

PAE. Potest. Sed ante omnia curandum est hoc, ut familia, quæ reliquis diebus occupator est, q̄ ut sacris concionibus interesse possit, illis ipsis festis diebus in uerbo domini erudiat̄ur instituat̄urq;. PV. Iam si omnia hæc negligentur, adeoq; multitudo ijs ferijs, ad aleam, ad luxum, ad ebrietatem, adq; choreas abuta

DE QVARTO MANDATO.

tur, quid de ferijs hisce tum iudicabis? PAE. Saturnalia potius, ac ferias dicam. PV. Cur ita? PAE. Propterea quod in his quoq;, teste Luciano, ludebatur, bibebatur, saltabatur, ut interim obsceniora ista, quæ hisce diebus designabantur, taceam. PV. Ista profecto nõ placent. PAE. Da operam igitur, ut sabbathi diem ac omnes Christianorum ferias, quas omnino ferendas propter uerbi prædicationem arbitror, si in immensum non crescant, sacris concionibus, præcationi, pijs studijs, adeoq; omnibus bonis operibus consecres. PV. Ita hac in re officij memor ero, ut ne competere unquam illud in me possit: Ignauis semper feriæ.

De quarto mandato, Honora Patrem & matrem. Dialogus VI.

Summa huius dialogi.

Quartum præceptum, non solum hoc sibi uult, ut parentes quibus secundum Deum uitã debemus, honoremus, reueramur, aliamq; omniumq; beneficiorum genere adficiamus, uerum etiam ut uerbi quoq; ministris, magistratui, præceptoribus, tutoribus, & quotquot paren-
tum

HONO. PATR. ET MAT.

tum loco nobis esse possunt, obediamus et morem geramus.

PVER.

QUæ ad succinctam præceptorum primæ tabulæ explicationem faciunt, præceptor humanissime, ea mihi fide abs te sunt tradita hæctenus, ut ad reliqua quoque cognoscenda, stimulum mihi plane addideris. PAE. Ea est Christianæ doctrinæ natura, ut quanto altius in nobis radices agat, tanto magis appetatur ameturque, tantum abest, ut fastidium uel sciat uel habeat. PV. Quin mihi igitur quartum quoque præceptum explicas? PAE. Fiet modo illud obserues, priorem tabulam ea quæ ad uerum dei cultum pertinent tradere, uidelicet, ut timendus, ut amandus, utque pro benignissimo patre habendus sit Deus. Iam nunc secunda ciuiles mores format, adeoque politicam uiuendi rationem ostendit. Non solum enim ut parentes honoremus, reuereamur, amamus, omnique beneficiorum genere adficiamus, quartum hoc præceptum exigit, uerum etiam ut quotquot parentum loco nobis uel sunt uel esse possunt in precio

DE QVARTO MANDATO

in precio habeamus, quales sunt ministri uerbi, magistratus, præceptores, tutores etcete. Nam ijs ex æquo omnibus cum reuerentiam tum obedientiam debemus. PV. Istuc & à parentibus meis edoctus sum, non impune laturum, q̄ ijs quibus parère debet, immorigerum præbeat sese. Sed qua ratione, cõcionatores, magistratus, præceptores, ac tutores parentibus æquas? PAE. Audies, Cõcionatores per uerbum ad uitam nos generant: magistratus uim à nobis arcent, utq; ab iniuria tuti simus, efficiunt: præceptores animũ moribus & eruditione formant: tutores in demortuorum parentum locum succedunt. An non igitur parem cum parentibus honorẽ merentur? PV. Negari hæc non possunt. PAE. Da igitur operam, ut non solum erga Deum, uerum etiã erga parentes, ac omnes in officijs publicis constitutos, pius sis. Debet enim cum interna pietate, exterior illa bene uiuendi ratio cõiuncta esse. PV. Venit mihi hic in mentem quiddam. PAE. Quid? PV. Illud de Ciconia exemplũ, cuius nuper inter prælegendum mentionem fecisti.

HONORA PAT. ET MAT.

cisti. PAE. Recte mones. Quemadmodū enim
 auis illa, parētes suos senio confectos, uicissim
 alit, uolandiq; impotentes in humeris uehit: ita
 nos quoq; erga parentes adfectos esse conue-
 nit. Ita enim fiet, ut non solum pœnam, huius
 præcepti transgressoribus intentatā, effugia-
 mus (pari enim uindicta & deorum & parē-
 tum uiolatio expiatur, uel Valerio Maximo
 teste), uerum etiam præmij quod obedienti-
 bus propositum est, participes fiamus. Neq;
 enim frustra dicit: longæuam uitā habituros,
 q; præcepti huius obseruantes sint. Quid? An
 non in ipsis etiam Comedijs præcepti huius
 commendationem uidere est? Parenti, inquit
 apud Terentium Pamphilus, potius q̄ amori ob-
 sequi me oportet. Taceo illud Aeneæ apud
 Virgilium.

Ergo age chare pater ceruici imponere no-
 stræ

Ipse subibo humeris, nec me labor iste gra-
 uabit.

Quo res cunq; cadent, unum & commune
 Vna salus ambobus erit.

(periculum,
 Pro-

DE .V. MAN. NON OCCI.

Profecto nisi hanc ethnicorum erga parentes pietatem Christiani uicerimus, nihil est quod Christianismum iactemus. PV. De me dubitare nullus debes, quin propicio Christo semper dicto audiens futurus sum.

De quinto mandato, Non occides,
Dialoꝝus, VII.

Summa huius dialoꝝi.

Non solum qui gladium in uiscera proximi stringit, uerum etiam qui fratrem uel calumniatur, uel odit, uel occulta obreſtatione proſcindit, uel inuidia laborat, uel signo quopiam animi testatur maleuolentiam, homicida est. Sic Ioannes inquit: Qui fratrem odit, homicida est. Et apud Christianos mutua dilectio, mutua beneuolentia, & mutua officia perpetuo conspici debent.

PAEDAGOGVS.

Quid turbæ apud forū est? PV. Plebs tumultuatur. PAE. Qua de caussa? PV. Ob rem plane nihili. PAE. Vnde igit tantus populi concursus? PV. Vt recte intelligas: Ex nihilo orta est hæc tragædia. Rustici ali-
quot

DE .V. MAN. NON OCCI.

quot depositis nucibus lusere tesseris. Ea in re
 quū aliter alterum fallere uideretur, uentiū pri-
 mo est ad iurgia, à iurgijs ad pugnos ac cola-
 phos, à colaphis ad gladios & sanguinē, quod
 nisi ciuium concursu sedata fuisset ista tragœ-
 dia, confecissent se beluæ istæ mutuis uulneri-
 bus. PAE. Sic è parua scintilla, ingens sepæ
 conflatum est incendiū. Sed hoc cine est feria-
 ri? Siccine catechismum multitudo hīscie die-
 bus discere solet? PV. Hoc hominum genus
 quum feriatur, alijs operibus occupari non so-
 let. PAE. Quid si cædes tumultum hunc ex-
 cepisset? An non tum id mandati, Non oc-
 cides, pulchre præstirissent? PV. Commo-
 dum mandati huius mentionem facis. Nam, ni-
 si fallor, ordo ipse, ut hoc ipsum explanes,
 poscebat. PAEDA. Nihil falsus es. Loquitur
 autem hic Moses, non de cæde solum & san-
 guine, uerum etiam de ipsis cordis adfectibus,
 ut quos ita ad proximi dilectionem & bene-
 ficentiam propensos esse uelit, ut etiam uel sig-
 no, uel uerbo proximū offendi prohibeat. PV
 Deum immortalē, si ad eum modū res habet,

DE .V. MAN. NON OCCI.

iam nemo erit, qui non reus hic peragi possit .
 PAE. Impotens res ira, imò breuis furor est, ut
 Flaccus ait, quod cum ita sit, uidendum est, ut
 ne irati immemores unquam huius mandati si-
 mus . PV. Quid si potentior sit, quam ut re-
 primi possit? PAE. Dixi antehac, nisi duce et
 auxiliatore Christo, nullum mandatum rite
 impleri posse. Quare si nos ira impetat, bilēq;
 adeo in nasum concire conetur, apprehen-
 dendus fide Christus est, adeoq; bonitas illi-
 us ac mansuetudo contemplanda. Hac enim ra-
 tione maxime mollescet, ne in opus erumpat.
 PV. Per paucos opinor ab hoc adfectu alienos
 esse. PAE. Adde paucissimos. Neq; enim fru-
 stra scriptura iubet, ut ne irati peccemus, præ-
 terea ne solem occidere super iracundiam no-
 stram patiamur. PV. Occidere igitur est, non
 solum uim ac manum admoliri, uerum etiã uel
 signo quopiam uel uerbo uel re ipsa proximū
 offendere. PAE. Tenes. Huc uero addes susur-
 rones cōuiciatores, obtrectatores, calumniato-
 res, ofores, inuicis: breuiter, totam eorum col-
 luiem, qui & anguā teli uice habent, & huc
 omnes

DE .V. MAND. NON OCCI.

omnes animi conatus intendunt, ut obsint ac noceant. PV. Qui ad id genus homicidia propensi sunt, in extremas orbis partes deportari debebant, quo uidelicet beluæ inter beluas agerent. PAED. Imò nocēiores ijsunt beluis, ut enim Iuuenalis inquit: Quando leoni

Fortior eripuit uitā leo? Quo nemore unq̄
Expirauit aper, maioris dentibus apri?

PVER. Ego ab hoc crimine, etiam occulto quodam naturæ ductu abhorreo, ita ut etiam fontes, si quando suppl cijs adficiuntur, ad cōmiserationem & misericordiam permouere me soleant. PAE. Qui fontes plectunt, præceptum hoc non uiolant, de magistratibus autem loquor, qui gladium in hoc gestant, ut eorum qui humanum sanguinem effundunt, corpora uicissim occidant, adeoq; coruorum genti deuoranda obijciant. PV. Puto hinc prouerbium natū esse, quòd qui tales sunt, Εὐκόπρασι omnium uotis ablegari solent. PAE. Sic est. PV. Quid igitur ut ne hic impinguiam, factio opus est. PAE. Neminē ledes, nemini incōmodabis, nemini inuidebis, amicus omnibus, et benefic⁹

C erga

DE .VI. MANDATO.

erga quoslibet. PV. Id propicio Christo fiet.
De sexto mandato, Non mœcha
beris, Dialogus. VIII.

Summa huius dialogi.

Præceptum hoc nō solum manifestum ad-
ulterij crimen, uerum etiam omnis generis im-
munditias, scortationes, meretricios concubi-
tus, imò cogitationum quoq; immunditiã pro-
hibet. Decet enim eos, qui Christiano nomine
censeri uolunt, ut nō tam uerbis & operibus,
quàm ipsis cordis adfectibus perpetuam profi-
teantur castimoniam.

PAEDAGOGVS.

Ades huc puer. PV. Adsum, si quid uo-
les. PAED. Quinti mandati observa-
tio, qua in re sita est? PV. In mutua dilectio-
ne, mutua beneuolētia, mutuis officijs, adeoq;
perpetua in proximū beneficentia. PAEDA.
Qui hisce rebus inter se certant, recte certant
& nihil, meo iudicio, scœdus est, atq; uinci in
hoc certaminis genere: contrà, nihil pulchri-
us, atque uincere hic & superiorem esse. Sed
paucos uideri est, nostra ætatæ, qui gnauius
in hoc

NON MOECHABERIS.

in hoc certamen prodeant, quemadmodum & sextum preceptum plures transgressores, ac observatores habet. PV. Si recte memini, Ad ulterium illo ipso prohibetur, dicit enim: Non moechaberis. PAE. Imò non solum adulteriũ, uerumetiam omnis generis fornicationes supraq; uetari hic memineras, & caue hic cum ethnicis sentias, stuprum simplex, ceu rem leuiculam aestimantibus. Deus enim ille Optimus Maximus, populũ habere uult unde quaq; sanctum & incontaminatum, quicq; nihil omnino, quod lege uetitum sit, designet. PV. Hæc nuper parochum quoq; nostrum populo inculcantem audiui. PAED. Huc adde, quod ipsa etiam cordis mundities, hoc est, ut ne talium rerũ concupiscentes simus, hoc præcepto exigitur. Sic enim Christus inquit: Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, hic iam moechatus cum ea est, in corde suo. PV. Iam nunc plane fateri cogor, ad præstandam legẽ spiritu opus esse. Quis enim hic non impingit? PAE. Et tanto magis hic delinquitur, quanto natura ppeniores ad id uitij omnes sumus. PV.

DE VI. MANDATO.

Quotusquisq; igitur saluabitur? PAE. Si nostras uires intueare, plane de salute nostra actum est, Sin uero in Christi promissiones fidei defigas oculos, iam credēti omnia possibilia erunt, præsertim si pro munditia hac impetranda, nunquam non dicas cum psalmogra-
pho: Cor mundum crea in me deus, & spiritum rectum innoua in uisceribus meis. Porro ubi semel animæ nostræ sedem, sacer ille spiritus occupauit, ibi fieri non potest, quin omnis generis immunditas ultro etiam execremur. Quod si etiam, ut est magna carnis imbecillitas, labi nos hic, quod omen Deus auertere dignetur, cōtingat, tamen ad cor reuersi, mox in uiam redimus. PVER. Puto tamen corporalia quoq; exercitia, impetū istum animi nonnihil remorari, adeoq; castitatis aliqua ex parte custodes esse, nisi forte uerum non est illud: Sine Cerere & Bacho friget Venus. PAE. Quid ni? Habent suā efficaciam ieiuniū, sobrietas, ocij fuga, oratio, temperantia, cōtinentia, & alia id genus. Sed tamen ad impetum animi retundendum, parum momenti, ni spiritus ad-
sit,

NON MOECHABERIS.

fit, habent. Hic enim Christo opus est. Exempli gratia: Scipio ille Africanus, capta noua Carthagine, sceminam & nobilem, & cuius formam non satis laudare posse uidetur Liuius, contemnere potuit, nimirum alijs rebus intentus. Quis autem neget, conspēctat tanta forma, uarie intus adfectum esse? Proinde recte dixi, ad internam & externam munditiam, spiritu opus esse. PVER. Quid si hic quoq; impetus ille omnino non cesset? PAE. Iam eo remedio, quod aduersus morbum hunc Deus instituit, utendum est, nimirum matrimonio, quanquā hunc quoq; thorum & modū habere & immaculatum esse conueniat. PV. Si sic res habet, iam dominus exorandus est, ut non tam corpore quā anima immaculatos nos custodiat. PAE. Nihil erras.

De septimo mandato, Non suraberis,
Dialogus IX.

Summa huius dialogi.

Quemadmodū præcepto hoc, cū clanculariatum uiolentia rei alienæ ablatio prohibetur: ita auaritia quoq; usura, fraus & impostura,

C 3 cum

DE .VII. MANDATO.

cum sub iuris prætextu ea quæ aliorum sunt usurpamus, uetantur. Estq; occulta quædam in hoc præcepto, ad faciendum opus, contra ocij malum, exhortatio.

PAEDAGOGVS.

ITa ne ais puer? furem quendam hodie in crucem actum esse? PVER. Aio, PAEDAGOGVS. Quid sublegerat? PVER. Argenti pondo bina. PAEDA G. O infortunatos parentes, qui quidem, inutile hoc terræ pondus in lucem ædiderunt. PVER. Dubium non est, quin perpetui luctus iisdem uulnus inflixerit. PAEDA. Intelligis igitur, quod rem & illis & se indignã fecerit? PVER. Modis omnibus. PAEDA. Tanto æquius est, tanquam in speculum in id genus exempla inspicere te, quæq; fugienda cognoris deuitare. Huc enim pertinet septimum illud præceptum. Non furaberis, cuius explanationem ordo noster poscere uidetur. PV. Iam pridem effecisti, ut turpibus offendar, honestis uero delecter. Sed quàm late præceptum hoc pateat,

NON FVRABERIS.

teat, audire cupio. Neq; enim dubium est, quin multa in se contineat. PAED. Furari, non solum est rem alienam surripere, clàmq; auferre, uerum etiam uel ui uel fraude uel iuris prætextu, ea quæ aliorum sunt uendicare usurpareq; id quod fere prædones, mercatores, impostores, & usurarij solent. PV. Atqui ijs rebus uehementer peccari arbitror, in rationes politicas. PAE. Recte dicis. In pulchre enim ordinata reipublica laboratur, non alienum tollitur, iustitia in emptionibus & contractibus conseruatur, non læditur, uis pellitur, non tolleratur. Atq; hæc omnia ita fieri, non solum ipsa naturæ lex, uerum etiam ipse Deus præcepit. Proinde recte dicis, aliter facientes peccare in rationes politicas. Sed adde, id genus homines, in ipsum etiam Deum peccare omnium politicarum rationum autorem. PV. Quid igitur facere me uis, ut ne hic peccem? PAE. Apud Lacedæmonios olim, pueris ut esculenta sublegeret, permissum erat, inepta plane ratione, quæq; hic referre pudet. Ego uero ne tantillū quidem hic iuue

DE .VII. MANDATO

tuti permittendum arburor. Neq; enim ea, qui
 bus tenera illa ætas assuescit, facile dediscun-
 tur. Sed potius sic mea est ratio, & sic in ani-
 mum induco meum: Iuuentutem ad labores ac
 opus statim à pueritia assuefaciendam esse,
 unumquemq; tamen iuxta uocationis suæ ra-
 tionem. Laboribus enim adsueti pueri, rem fa-
 miliarem uel augere postea possunt, si tenuis
 fortunæ sint, uel conseruare, si quid hæredita-
 rio iure à parentibus acceperunt, hacq; ratio-
 ne cum sibi tum egenis, ac indigentibus pro-
 desse. PV. Si omnes ex æquo ad opus cogen-
 di sunt, quis tum usus erit literarum? quis ad
 honestas disciplinas adiiciet animum? PAE.
 Dixi antehac, quod obseruare te oportuit,
 quemq; iuxta uocationis suæ rationē huc co-
 gendum esse. Porro qui ad rerum gubernacu-
 la educantur, eaq; in re gnauius exercēt sese,
 an nō ij opus faciunt? Qui honestis disciplinis
 exornant animū, idq; in hoc, ut ex æquo omni-
 bus postea profint, an non ij quoq; opus fa-
 cere iudicandi sunt? PVER. Quantum audio
 Totam uiuendi rationē Deus, paucissimis præ-
 cepis,

DE VII. MANDATO.

ceptis, si pro dignitate explanentur, completus est. In speciem minutum uidetur, quod dicitur: Non juraberis, sed quantus, Deum immortalem præceptorum hinc elici cumulus potest? Qui iustitiam in contractibus uiolat, furatur, qui sub prætextu iuris alienum occupat, furatur, qui facultatibus in proximi perniciem abutitur, furatur, qui auari sunt, qui usurarij sunt, qui prædones sunt, qui petenti in necessitate non opitulantur, furantur. Et quid multis? Video furum plena esse omnia. PAED. Adde furem à fure sæpenumero in crucem adigi. Sed oculos Dei non fallent tandem, qui sub magni nominis umbra (libet Fabij uerbis uti) hic quæ essent rapacissimi, delituerunt.

De octauo mandato, Non dices falsum testimonium, Dialogus X.

Summa huius dialogi.

Hoc sibi præcepti huius exegesis uult, ut ueritatis amantes, simulationis osiores, mendacij hostes, à perfidia alieni, omnis denique sinceritatis custodes uigilantissimi simus. Veritatis enim amor, cum ad conseruandas respu-

DE VIII. MAN. NON DICES.

blicas ualet plurimum, tum præsertim in spiri-
tualibus causis res est omniũ & utilissima &
honestissima.

P V E R.

Non Euripus toties currit ac recurrit, præ-
ceptor colendissime, quoties ego tibi fa-
cesso negocium. Sed quicquid huius facio, hoc
animo facio, ut aliquando ad meos rediturus,
pro allata huc pecunia, & pietatem & literas
& mores me dignos domum reportem. PAE.
Atqui hæc mihi improbitas uehementer pro-
batur, neque quicquam æquè cupio, quàm ut
in uirum tum pium tum literatũ euadas. Qua-
re etiam iubeo, ut me, quoties libitum est, ac-
cedas. P V E R. Quin igitur, quid sibi uelit
nonum præceptum, quo falsum testimonium
prohibetur, explicas? PAEDAGOGVS.
Impletio huius præcepti in hoc sita est, ut ue-
ritatis tenacissimi simus, etiam in ciuilibus cau-
sis, simulationis odio flagremus, àque menda-
cio absimus quàm longissimè. Nam qui tales
sunt, ij nihil minus agunt, quàm ut proximum
falso testimonio uel opprimant ipsi in iudicio,
uel

NON DICES FAL. TEST.

uel hoc ipsum facientibus consentiant . Ad
hæc omnia syncerè , omnia candidè , omnia
absque fuce cum dicunt tum faciunt . P V E R .
Utinam ergo huius præcepti obseruantiores
aliquantò essemus . Quanta enim est hoc no-
stro seculo cum perfidia tum insynceritas ? In-
ter centum uix duos reperias , quibus animi
uel æstus uel consilia tutò credere possis . P A E
D A G O G V S . Hoc ipsum res ipsa clami-
tat . Sed quid facias ? Hæc tempora alios mo-
res nõ ferunt . Quid quod cõtra hoc præceptũ
ab ijs quoque peccatur , qui in negocijs spiri-
tualibus rerum capita esse uolunt . Quam ob-
stinatè enim humanarum traditionum defen-
sores , contra ueritatis caussam testificantur ?
Quam tyrannicè de opprimenda ueritate co-
gitatur ? P V E R . Sic olim falsorum testium te-
stimonio opprimendus Christus quoq; fuit , quẽ
iure alioqui adfigere cruci nõ potuissent . P A E .
Exemplum placet . Sed scis , qua postea adse-
cti sint pœna , tam ij qui falsos istos testes sub-
ornarant , quàm testes ipsi ? imò ut tota Iu-
dæorum gens perfidiæ huius pœnas dederit ?

Taceo

DE VIII. MANDATO.

Taceo eorum exemplum, qui quum Zusanã
testimonij sui perfidia opprimere conarentur,
sibi ipsi, ueluti turdus, malum cacarunt. PV.

Qui Iudæis præceptorum transgressoribus nõ
pepercit, is indubiè nobis quoque, ni resipisca-
mus, parsurus non est. PAEDA. Recte dicis.

Quare etiam operam dabis, ut præcepti huius
semper memor, syncerè, candidè, apertè, cum
omnibus uerferis, interim ueritatis tenax &
osor mendacij acerrimus. In religionis quoque
negocio, ijs tantum fidem habeas, qui syncerè
uerbum Dei tractant, ijs qui contra apertam
ueritatem testificantur longum ualere iussis.

PV. Dicto audiens ero. PAED. Sed quid ue-
tat, quo minus ex poëta etiã ethnico, quàm sit
fugiendũ falsi testimonij crimen, ostendamus?
Sic enim Iuuenalis inquit:

Ambiguæ si quando citabere testis,
Incertæq; rei, Phalaris licet imperet, ut sis
Falsus, & admoto dicet periuria tauro,
Sũmũ crede nefas animã præferre pudori,
Et propter uitam, uiuendo perdere causas,
Dignus morte perit.

De no-

DE NON OMANDATO.

De nono mandato, Non concupisces domum proximi tui. item decimo, Non concupisces uxorem & seruum eius, & ancillam & bouem & asinum & omnia quæ eius sunt,
Dialogus XI.

Summa huius decalogi.

Duo hæc ultima præcepta satis arguunt, adfectus quoque ac cor ipsum ad implendam legem requiri, adeoq; quum concupiscentia illa uetitarum rerum agnata nobis sit, neque nostris uiribus extingui possit, spiritu nobis, cuius auxilio impleatur lex, opus esse.

PVER.

Q Vos mihi heri ex Iuuenale recitasti Versiculos, non sine singulari admiratione, memoriæ commendauit. PAED. Cur ita? PVER. Quod peccatum prophanum, eumque obscenum, ad noui præcepti sententiam tam prope accessisse uideam. PAED. Mirum ne id est? An non audisti unquam, insculptam esse omnium hominū animis quandam de Deo & communi societate conseruanda noticiam?
Paulus

DE NONO MANDATO,

Paulus ad Romanos naturæ legem uocat, quæ in nobis extincta non sit. PVER. Interim tamen puto imbecillius esse hoc naturæ lumen, quàm quod suis uiribus ad germanam Dei cognitionem peruenire possit. PAEDA. Fateor hic spiritu & Christo opus esse, ueluti antea quoque diximus. PV. Ad hunc modum puto & decalogi præcepta in speciem præstari posse, quum tamen, quatenus de adfectibus agitur, planè cæci simus. PAE. Paulus alicubi dicit legem spirituales esse. Hoc est, quæ nisi à spiritu perfusis præstari possit. Quis igitur hic uiribus nostris tribuere aliquid audeat? Si externum opus tantum exigeret lex, præstare quod præcipitur, uiribus nostris possemus. At uero adfectus quoque & cor ipsum requirit. Legem igitur præstare non possumus, nisi spiritu Christi perfusi renouemur. PVE. Quòd internos etiam cordis adfectus requirat lex, facile ut credam inducor, præsertim quum in nono ac decimo præcepto, concupiscentiæ etiam mentionem fieri uideam. PAED. Iam qui concupiscentiam etiam in nobis rerum alienarum

retundi

NON CONCVPISCES.

retundi uult, is indubiè non tam externam
quàm internam cordis sanctimoniam præci-
pit. PVER. Duras igitur Christianorum par-
tes eff intelligo. Quis enim hic non delinquit?
Quis tam perfectus est, quem non aliquando
alienarum rerum cœperit desiderium? quem non
transuersum egerit agnata illa carni nostræ cō-
cupiscentia? PAE. Vere duræ essent, si non no-
stri causa filium suum Deus pater in terras de-
misset, aq; legis dānatione nos liberasset. Imò
tanto duriores futuræ essent, quanto certius
est agnatam nobis eam concupiscentiam esse,
aduersus quam hæc legis præcepta lata sunt.
PVER. Nimirum ab Adam in nos hæc carnis
cum malitia tum cæcitas propagata est dima-
nauitq;. PAED. Negari hoc non potest. Sed
interim hoc quoq; diligēter obserues necessum
est: Quæ primi istius parentis nostri culpa col-
lapsa sunt, ea per unius Christi meritum resti-
tuta esse. Is enim in carne cōstitutus, & legem
pro nobis impleuit, et mortem sustulit, & æter-
næ beatitudinis participes nos fecit. PV. Qua
conditione autem, legem & impleuit nostri
caussa

DE NONO MANDATO.

caussa & abrogauit? Neque enim arbitror o-
ciosos iam nunc nos in utramuis aurem dormi-
re debere. PAED. Abrogata est, non ut ne
fiat, sed ut ne damnet. Porro quod ad iustifi-
cationem attinet, nō nostris uiribus, sed per so-
lum Christum impletur, cuius postea impletio
nostra impletio est, præsertim si fide adprehē-
datur. Quod uero ad obedientiā attinet, præ-
statur etiā ab ijs qui & spiritū nacti sunt & fi-
dem habent, ueluti Apostolus quoq; dicit: Im-
pletio legis est dilectio. Et quanq̄ ne hic quidē
ad plenum satisfaciamus legi, tamen propter
Christum, præstare eandem dicimur. PVER.
Nimirum huc, quæ dicis tendunt omnia, ut o-
stendas eam esse cordis nostri cum cæcitate,
tum malitiam, ut nisi auxiliatore & saluatore
Christo, consortes æternæ gloriæ fieri ne-
queamus. PAE. Sic est. Tu nunc ut fide Chri-
stū hunc & adprehēdas et perpetuò retineas,
uide sis operam des. PVER. Fides illa quò po-
tissimum respicere debet? PAEDAG. In pa-
trem creatorem omnia, in Christum saluantem
omnia, in spiritum sanctificantem omnia. Sic
enim

PARS .I. SYMBOLI APOST.

enim officia personarum sacræ triados, in scripturis fere describuntur. Sed de ijs aliàs, nimirum ubi symbolum tractare cœperimus.

De Prima Symboli Apostolici parte, Dialogus. XII.

Summa huius dialogi.

Primus fidei nostræ articulus hoc sibi uult, ut creationis beneficiū probe agnoscamus, & in creatoris bonitatē cordis oculos defigam⁹, certi, quod non solū & ea quæ superne & ea quæ inferne sunt creauit, idq; per uerbi potentiam, uerumetiam quòd omnia quæ creauit & conseruaturus sit perpetuo & gubernaturus. Potest, quia Deus est. Vult, quia pater est.

PAEDAGOGVS.

DE Symbolo Apostolorum, uerba me heri facturum promisi. Recense igitur primum primam eius partem. PV. Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ. PAED. Quæ de præceptis decalogi diximus hæctenus, haud ita iucunda fuere, adeoq; propter minas cum quibus cōiuncta sunt, plus terroris atq; gaudiū nobis incussere. At uero

D quæ

PARS I. SYMBOLI.

quæ iam nunc dicentur, iucunda, læta, grata, erunt, ut quæ potissimum unde remissio peccatorum petenda sit, ostendant, quidq; polliceri de deo nobis debeamus, indicent. PV. Iam dudum aures erigere cæpi. Neq; enim dubito, quin plausibilia hisce derebus dicturus sis. PAE. Principio autem hic credendi uerbum probe obseruabis. Neq; enim fides nostra in hoc sita est, ut longis uelut ille ait: longis auditorum aures calefaciamus, sed ut Deo ex animo fidamus, inq; illius bonitatem, omnem cordis nostri fidutiam, cõiijtiamus. Atq; hoc tanto confidentius facere nos æquum est, quanto & potentior est et melior, in quẽ nos credere hic confitemur. Potens est, quia Deus est, adeoq; rerum omnium, tam inferarum quam supernarum creator. Bonus est, quia non nostris meritis, sed mera bonitate ductus, ex nihilo nos creauit, erga creatos non aliter, atq; pater erga filium adfectus. PV. Cur dei nomen cum patris uocabulo hic coniungitur? PAE. Deus, maiestatis uocabulum est, fereq; ob maiestatem terret, ut ne igitur deterriti tanta maiestate, aliò fidei

APOSTOLICI.

fidei oculos auerteremus, additum est & pa-
 tris uocabulum. Commodè enim hinc, ut erga
 nos adfectus esse uelit, per disci potest. PVER.
 Quibus ergo potissimū rebus, quod pater no-
 bis perpetuo esse uelit, declarauit? PAE. Prin-
 cipio creatione, deinde filij sui incarnatione,
 postremo spiritus sancti donatione, quæ com-
 modissime symbolum hoc complectitur. PV.
 De creatione prius audire gestio. PAE. Crea-
 tio bonitatem diuinam, dictu mirum, quantope-
 re nobis commendet. An non ingens bonitas
 est enim, quod ad imaginem & dei similitudi-
 nem creati sumus? PV. Atqui in primæua illa
 innocentia non perstitimus, nimirum satanæ
 consilio obsequentiores, ac Dei præcepto.
 PAE. Lapsi in Adam sumus, fateor, sed tamen
 tanta fuit creatoris nostri bonitas, ut lapsos
 etiam in gratiam receperit, misso in terras uni-
 genito filio suo, qui in obedientiam istam no-
 stram sanguine etiam suo expiaret. An non igitur
 nos & creauit & creatos conseruauit?
 PV. Non reclamo, sed potius pro tanto benefi-
 cio gratias eidem tecum ago. PAE. Iam si per
 D 2 ipsum

PARS .I. SYMBOLI.

ipsum & creati sumus, & ad uitam conserua-
 mur, quis ergo dubitet, quin perpetuo rationē
 nostri habiturus sit? Proq; miseris filijs suis
 perinde atq; benignissimus pater sollicitus fu-
 turus? Ludificatur & ridet hanc dei pro no-
 bis sollicitudinem Lucianus, in Icaromenippo:
 ubi louem percunctantem inducit, quanti triti
 cū ueneat in Græcia, num superior hyems te-
 tigerit illos, et num holera umbre egeant copio-
 siore. Sed ab hac irrisione Christiani animum
 abesse oportet, quā longissime, Vere enim
 sollicitus pro nobis est Deus, ita ut non solum
 in gratiam lapsos à creatione receperit, uerum
 etiā hodie quoq; in gratiam receptos, foueat,
 alat, tueat, defendat, conseruet, adeoq; pater-
 nū erga nos animū testificetur. Quid quod oēs
 creaturæ cooperari electis in bonum cogun-
 tur? PV. Maxima beneficia audio. Atq; uti-
 nam grati pro iisdem, id quod filios decebat,
 essemus. Ego certe operam dabo, ut ne in eorū
 numero qui ingrati hæc beneficia non agnos-
 cunt inueniar. PAE. Id uero tum rite feceris,
 si deo patri per Christū fidas, creationis bene-
 ficium

APOSTOLICI.

ficiū agnoscas, omnem fiduciam in illū conij-
tias, pro certo habens, quod paternum illum
erga te adfectum, modo tu probi filij officio
fungare, nunquam immutaturus sit.

De secunda Apostolici symboli
parte, Dialogus, XIII.

Summa huius dialogi.

Secundus fidei nostræ articulus hoc sibi
uult, ut in Christum, quando quidem non solū
Deus est, unius cum patre essentia & poten-
tia, uerumetiam induta carne humana, mortē
nostri causa subiuit, perinde atq; in patrē cre-
damus: imò ut persuasi sumus, nisi per hunc re-
dimi genus humanū non potuisse. Certe enim
solus hic & iustitiæ & salutis nostræ colo-
phon est.

PAEDAGOGVS.

Heri de prima Apostolici symboli parte
uerba fecimus. Alteram nunc puer reci-
ta. PV. Et in Iesum Christum filium eius uni-
cum, dominum nostrū. Qui conceptus est de
spiritu sancto, natus ex Maria uirgine, passus
sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & se-

D 3 pultus,

PARS .II. SYMBOLI.

pultus, descendit ad inferna, Tertia die resur-
 rexit à mortuis. Ascendit ad cœlos. Sedet ad
 dextram Dei patris omnipotentis, inde uentu-
 rus iudicare uiuos & mortuos. PAE. Vt De-
 us pater per uerbum nos, ad similitudinem suã
 crearit, audisti hætenus. Iam nunc ut uerbum
 illud nostræ salutis caussa, carnem induerit,
 explicabitur. Ac quidẽ principio, priusquã
 ad incarnationis mysterium ueniat, obserua
 Christum, filium dei unicum & dominum no-
 strum dici. PV. Cur dicitur unicus dei filius?
 PAE. Propterea quod natura filius & Deus
 est. Porro oblata & nobis est filiorum præ-
 rogatiua, si credamus. Sed quicquid huius
 fit, per adoptionem fit, ut intelligas solũ Chri-
 stum primogenitum inter multos fratres esse,
 ad quẽ proprie & regni & sacerdotij ius per-
 tineat. PV. Mirum ni huc facit & domini uo-
 cabulum. PAEDA. Facit, modo interim
 obserues, dominum hac quoq; de caussa dici,
 quòd patri, siue potentiam, siue iustitiam, siue
 sapientiam spectes, per omnia æqualis & uere
 Deus sit. PV. Quod uere Deus sit credo.
 PAE.

APOSTOLICI.

P AE. Imò non secus Christo ac patri fidere debes. Quamq; enim tres diuinitatis personæ sint, tamen una substantia est, una *diuina* est, una essentia est, breuiter, unus Deus est.

P V. Hac quoq; de re nullus dubito. P AE.

In Christo tamen, non tam diuinam quàm humanam naturam obserues necessum est, uere enim carnem induit, carnis infirmitates sensit, habitu inuentus, ut Apostolus inquit: ut homo. P V.

Carnem igitur uere ex uirginis carne suscepit, contra Anabaptistarum sententiam? P AE. Quid ni? Conceptio quidem spiritu sancto cooperante, citra omnem uirilè operam, peracta est. Sed tamen carnem puer post assumpsit ex uirgine, aliorum puero- rum instar in uirginis utero altus & formatus.

P V. Quæ fuit incarnationis huius causa?

P AE. Salus nostra. Neq; enim alia ratione liberari à peccato, morte, satana ac inferno genus humanū potuit, quàm morte unigeniti filij dei. Porro passus sub pontio pilato, crucifixus mortuus et sepultus, tandem etiã, hoc est tertia die, à mortuis resurrexit, deuicto nimirū pec-

PARS .II. SYMBOLI.

cato, Satana ac inferno, adeoq; omnib; credē
 tibus patefacta ad æternū patriā ianua. Quid
 quòd à resurrectione, ccelos conscendit, parē
 cum patre potestatem sortitus? PV. Ergo ad
 patris dextram sedere, est parē cum patre po-
 tentiam habere? PAE. Tenes. Interim mihi
 hic obserua Christi cum humiliationem tum
 glorificationem. Humiliatio enim glorificatio-
 nem præcedit. Passus, mortuus & sepultus,
 sordes peccatorum nostrorum abluuit. Resur-
 gens iustitiam nobis impertiuit. Ascendens
 in cœlum & de diabolo triumphū longe omni-
 um spetiosissimum egit, & spiritum misit.
 PVER. Credentibus hæc non possunt non
 esse iucundissima. Quid enim auditu iucun-
 dius, atq; per Christum, absq; operibus &
 meritis nostris, à peccatis liberari, iustum
 pronuntiarī, adeoq; spiritu donari? Certe ma-
 ius in nos beneficium diuina bonitas collocare
 haud potuit. PAE. Aequum igitur est, ut uni
 Christo, perinde atq; seruatori nostro fida-
 mus & credamus, omnē cordis nostri & fidu-
 tiā & spem in illum coniungentes. Ita enim fiet,
 ut uenienti

PARS III. SYMBOLI.

ut uenienti olim in iudicium, adeoq; uiuos ac mortuos iudicaturus, læti occurramus, immortalitatis coronam accepturi, quam promisit se diligentibus.

De tertia Symboli parte,
Dialogus XIII.

Summa huius dialogi.

Tertius fidei nostræ articulus hoc sibi uult, ut in spiritum sanctum quoque, ut qui à patre & filio procedat, eoq; unius cum iisdem substantiæ & potentiæ sit, credamus. Quemadmodum enim pater creat, filius saluat, ita spiritus in corda nostra trāsfusus, ex impijs pios, ex immundis mundos, & ex prophanis sanctos reddit, omnium bonorum charismatum auctor in Ecclesia.

P V E R.

ITa mihi dulcescunt, quæ in religionis causa hætenus mihi abs te audita sunt præceptor suauiissime, ut famem earum rerum in me excitaris, uix unquam satiabilem. Quæ res etiam in causa est, ut toties redeam, adeoq; oneri tibi sum. PAED. Mihi uero huiusmodi ingenia

D 5 uolu.

PARS III. SYMBOLI

uoluptati magis quam oneri sunt. Cui enim ex nostræ farinae hominibus, discipulorum suorum profectus non probetur? PV. Tertiam mihi igitur symboli de spiritu sancto partem elucidanda, quæ sic habet: Credo in spiritum sanctum. PAEDAGO. Dixi antehac, tres diuinitatis personas esse, patrem, filium, & spiritum sanctum. Ac quidem patri creationem, filio redemptionem adscripsimus. Sequitur iam nunc de spiritu sancto, qui ut à patre & filio procedit, ita eiusdem cum patre & filio potentia est, iustitia est, sapientia est, gloria est. Neque est cur hasce tres personas segregemus. Tribuit quidem suum unicuique personæ scriptura officium, nimirum nostræ se imbecillitati, quæ Deum alioqui agnitura non erat, attemperans. sed tamē interim, quod nuper quoque diximus, substantia eadem est, potentia eadem est, gloria eadem est. PV. Quod ergo spiritus est officium? PAE. Principio dubium non est, quin sanctificet. Transfusus enim per uerbū in corda nostra, fidem in nobis excitat, fides postea remissionem peccatorū impetrat,
iusti-

APOSTOLICI.

*iustitiam & uitam æternam. Iustum autem pro-
nunciari, an non sanctificari est? Atq; huc per-
tinet, quod. 1. Corinth. 6. dicitur: Sanctificati
& iustificati estis, per spiritum Dei nostri. P V.
Huc fortassis & illud referrı potest, quod M.
Ioannem Rhodophantem, parochum nostrum
nuper concionantem audiui: Nisi quis renatus
fuerit ex aqua & spiritu, non introibit in re-
gnum cælorum. PAED. Recte. PVER. Sunt
autem indubiè & alia pleraque, ad officium
spiritus pertinentia, PAE. Istuc quis neget? In-
guarum peritia, prophetia, scientia, patientia,
perseuerantia, & quicquid charismatum ha-
bet Ecclesia, quid aliud sunt, atque dona spiri-
tus? Taceo quod constantiam in confessione ue-
ritatis Euangelicæ suppeditat et fortitudinē q̄
consolatur in cruce & afflictionibus, q̄ conie-
ptum rerum caducarū et cælestis uitæ deside-
riū subministrat, deniq; q̄ solus in cordibus no-
stris filios dei esse nos testificatur. P V. Si uera
sunt hæc, credo aut uerissima esse, iã nemo uel
patrem uel filiū cognoscit, nisi spiritu sancto il-
lustratus. PAE. Quemadmodum absq; imbre
terram*

PARS III. SYMB. APOST.

terram fecundante fructus nulli producuntur, ita absque spiritus dono, Deum neque nouit quisquam, neque rite reueretur. Quatenus autem Deum neque agnoscimus, neque reueremur, eatenus Christiani etiam non sumus. Iam cum solius spiritus donum sit ut patrem & filium agnoscamus, quis ergo neget spiritum natura Deum esse? Proinde qui spiritum perinde atque Deum inuocant, qui spiritu fidunt, quiq; sanctificationem eidem adscribunt, recte atque ordine faciunt, uere enim Deus est, eiusdem cum patre & filio potentiae & gloriae. PVER. Utinam igitur Deus per hunc spiritum suum corda nostra sanctificare, conseruare, purificare, tranquillare, in gloriam & laudem nominis sui dignetur. PAEDAG. Dignabitur haud dubie, modo serio huius rei gratia interpelletur.

De ecclesia, Dialogus V X.

Summa huius dialogi.

Ecclesia, congregatio est fidelium, in unam eandemq; fidem consentientium, quæ Christo per fidem insua, non solum à peccatis omnibus libe-

DE ECCLESIA.

liberata est, uerumetiam potestatem quoque alijs peccata dimittendi, per uerbum & sacramenta accepit. Huc enim pertinet: Quodcumque solueritis super terram, erit solutum & in cælo, Et quodcumq; ligaueritis super terram, erit ligatum & in cælo.

P V E R.

Probe mihi trinitatis in diuinitate mysterium explicuisti, præceptor humanissime, ita ut neque personis, neque personarum officijs, neq; ipsi substantiæ quicquã detractum sit. Quare rogo, uti nunc, quid sibi sequens ille articulus uelit: Credo in Ecclesiam sanctã catholicam, explanes. PAED. Cui fidere potissimum debeas, puto ex uerbis tibi meis utcumque hæctenus ostensum esse. Nimirum patri ceu creatori, filio ceu seruatori, spiritui ceu sanctificatori. P V E R. Ostensum est, fateor. PAEDAG. Quur ergo credere te dicis in Ecclesiam? An non hoc est creaturam præferre creatori? P V E R. Vulgò hæctenus sic lectum est. PAEDAG. At qui in ijs, quæ ad fidei negotium pertinent, neque uulgus, neq; magnates si

DE ECCLESIA.

tes si errent & cæcutiant, imitandi sunt. PV.
 Ut igitur legere me uis? PAED. Credo Eccle-
 siam sanctam catholicam. PVER. Quid ergo
 est Ecclesia? PAED. Congregatio fidelium,
 in unam eandemq; fidem consentientiũ. Hanc
 alicubi Christi sponsam uocat Apostolus, ut
 quam iuxta Osee testimonium, in fide, mise-
 ricordia & miserationibus Christus sibi de-
 sponsarit. PV. Cur sanctam uocamus & san-
 ctorum communionem? Nam eam clausulam
 expositionis causa adiectam arbitror. An o-
 mnes quotquot in Ecclesia sunt, sancti sunt?
 PAEDAG. Habet Ecclesia admixtos in hac
 terra bonos iuxta ac malos, quemadmodum
 tritico interdũ palea admixtae sunt. Sed hæc
 malorum admixtio, pijs obstaculo nõ est, quo
 minus & sancti sunt, & sponsa immaculata
 Christi. PVER. Cur immaculatã uocas, quæ
 quandiu in carne uiuit, absque peccato esse nõ
 potest? id enim memini me abs te aliquando au-
 dire. PAED. Propterea quòd Christo per fi-
 dem insita est. Nam si Christo per fidem insita
 est, iam omnium quoq; bonorum Christi, sa-
 cta est

DE ECCLESIA.

Et est particeps, ita ut illius iustitia, nostra sit
 iustitia: illius sanctitas, nostra sit sanctitas: il-
 lius mundities, nostra sit mundities: illius inno-
 centia, nostra sui innocētia. Quid igitur uetat,
 quo minus immaculatam uocemus? PV. Intel-
 ligo, sed cur catholicam appellas? PAE. Pro-
 pterea q̄ de uniuersali potissimum Ecclesia hic
 uerba fiunt. Catholicus enim uniuersalis dici-
 tur. PVER. Ecquam hæc Ecclesia potestatem
 habet? PAE. Habet, Soluendi uidelicet & li-
 gandi. PV. Quid est soluere? PAED. Perter-
 refactis conscientijs remissionem peccatorum,
 si fidant, annunciare, ad quam rem pertinet et
 Sacramentorum administratio. PVER. Quid
 est ligare? PAE. Incredulis & impijs, ni resi-
 piscant, iram, iudicium Dei, & perpetuos cru-
 ciatus prædicere. PV. Vnde potestatem hanc
 habet? PAED. A Christo, Sic enim inquit ad
 Apostolos Ioannis ultimo: Quodcunq; solue-
 ritis super terram, erit solutum & in cælo, &
 quodcunq; ligaueritis super terram, erit ligatū
 & in cælo. PVER. Quibus medijs autem in
 condonandis peccatis utitur? PAED. Verbo
 & Sa-

DE REMISSIONE

& Sacramentis, quibus etiam ceu notis, & dignoscitur & ab incredulis gentibus discernitur. Sed hac de re confabulabimur, iam cœnæ tempus appetit, ad quam mihi properandum est. Proinde ualebis, & ubi commodum erit redibis. PVER. Tu quoque ualebis

De remissione peccatorum, Dialogus XVI.

Summa huius dialogi.

Propagatione & natura peccatores sumus omnes, damnationi & maledictioni uere obnoxij, antea quàm liberemur. Liberamur autem per Christum dominum & seruatorem nostrum, qui redemptionis nostræ ac liberationis thesaurum, per uerbum & sacramenta credentibus distribuit.

PVER.

VALde mihi adlubescunt, quæ de Ecclesia in proximo colloquio dixisti. PAE. At uero gratiora erunt, si articulus ille de remissione peccatorum aliquantò latius explicetur. Totius enim Euangelij summam complectitur. PVER. Cum peccatoribus seruandis Christum

PECCATORVM.

Christum uenisse, Euangelium doceat, facile conijcio, remissionem peccatorum, rem esse in auribus piorum, longe omnium iucundissimã, PAE. Exagerari autem peccatũ hic oportet, non extenuari. Vere enim omnes natura peccatores sum⁹, maledictioni futuri obnoxij perpetuo, ni per Christum hic & seruemur, et iustitia donaremur. PV. Vnde autem tanta in nobis naturæ corruptio? Tantus ne fuit Adæ lapsus, ut subijci ex æquo omnes, regno peccati & mortis propterea debuerimus? PAE. Vere tantus fuit. Transgressus enim Adam diuinum mandatum, naturali protinus integritate spoliatus, ac regno peccati & mortis subiectus est. PV. Quomodo autem hæc naturæ corruptio deriuari in nos potuit? PAE. Pro uerbis dicitur: Mali corui malũ ouum. Adam donata priori illa integritate, spoliatus, procreare postea alios non potuit, atq; sui similes, hoc est, peccatores. PV. Propagatione igitur tales sumus? PAE. Maxime. Nam huc Davidis illud pertinet: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum. PV. Qua ratione igitur tam scede

E lapsio

DE REMISSIONE

lapso succursum est? PAE. In obedientiã statim sensus iræ & iudicij dei excepit. Qua in re nisi nutabundum, adeoq; quo se uerteret incertum, diuina bonitas sustentasset, dubium non est, quin ad desperationem adigendus fuerit Adam. Addita igitur statim est magnifica de Christo olim uenturo promissio, quam cū in tantis conscientie terroribus fide adpræhēderet, protinus remissionem peccatorum consecutus est. PV. Mirū ni postea omnes patres per illiusmodi promissionē seruati sunt. PAE. Recte. Intuentes enim fidei oculis, in uenturū illum Christum, cuius aduentum, repetitæ iterum atq; iterum huiusmodi promissiones, certissimum fecerant, non aliter per eundem seruati sunt, atq; nos, quibus certo quod uenerit & constat & persuasum est. PV. Puto tamen articulum hunc de remissione peccatorum, clarius tradi in Euangelio. PAE. Imò omnia quæ promissa patribus erant, exorto hoc Euangelij iubare, clariora esse cœperunt. Quid enim hoc doctrinæ genus urget aliud ad pœnitentiam & remissionem peccatorum? Oportebat Christum

PECCATORVM.

Christum pati, inquit scriptura, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorũ, in omnes gentes etc. PV. Cur pœnitentiam, cum remissione peccatorum coniungit? PAE. Propterea quod nisi sentientibus et cognoscẽtibus peccatum, adeoq; huius rei gratia ad Christum properantibus, remissio hæc obtinere non potest. Pœnitet enim, quisquis peccatũ et agnoscit et detestatur, et mundari per Christum desiderat. PV. Iam ueluti refricas, quæ de legis usu aliquãdo mihi abs te audita sunt, nimirum quod lege peccatũ ostendatur. Euangelio uero remittatur. Sed num remissio hæc extra Ecclesiam contingere cuiquã potest? PAE. Nequaquam. Habet enim clauis ligandi & soluendi sola Ecclesia, Iam alibi peccatorum remissionẽ quærere uelle, quid aliud est, atque Ecclesiæ autoritatem, adeoq; Christum ipsum, à quo potestatem hanc habet, contemnere ac eleuare? Loquor autem de sancta, Apostolica, & Catholica Ecclesia, quæ & uerbum habet, et Sacramentis recte utitur, ne

DE REMISSIONE.

tes de impiornm congregatione hæc dicere.

P V. Quæ res potissimum, remissionem hanc adpræhendit? audio enim à plerisq; soli fidei, à plerisq; fidei et operibus simul, hoc ipsum ad scribi. P A E. Si quis scripturam penitius introspeciat, nullus hic nostris uel operibus uel meritis locus relinquatur, sed Christi tantum merito, quod fides adpræhendere debet, omnia accepta referuntur. Sic enim Actorum primo legitur: Christo omnes prophetæ testimoniū perhibent, quod remissionem peccatorum accepturus sit, per nomen eius, quisquis crediderit in eum. P V. O fructū passionis preciosissimum, Sed quo nam pacto tantus thesaurus distribuitur? P A E. Per uerbum & sacramenta, ueluti in superiori quoq; colloquio dixim⁹. P V. Quot tu Sacramenta numeras? P A E D. Duo. Sed de ijs aliàs confabulabimur. Iam ea quæ de remissione peccatorum audisti, uidesis diligenter perpendas & reponas. P V. Fiet.

De Baptismo, Dialogus. XVII.

Summa huius dialogi.

Quemadmodum Baptismus certum est peccati
nitentiæ

DE BAPTISMO.

nitentiæ & remissionis peccatorum signum, ita negari non potest, quin Baptismo & regeneremur & in album filiorum dei recipiamur, id quod cæremonia quoq; huius sacramenti indicat. Immersio enim in aquam, mortificationem ueteris Adam, extractio renascentiam significat.

PVER.

SI bene memini, præceptor humanissime, duo in superiori colloquio, Sacramenta numerasti. PAE. Recte, Numerare enim (Augustinum secutus) Baptismum & Cœnam domini hic soleo, ut quæ proprie ad promissionem de remissione peccatorum, pertineant. PV. Quid uocas sacramentum? PAE. Inuisibilis gratiæ, uisibile signum. PV. Quid uocas Baptismum? PAE. Paulus lauacrum uocat, regenerationis, & innouationis spiritus sancti. PV. Hoc mihi regenerationis mysterium, latius quæso explica. PAE DA. Dixi nuper, propter Adæ lapsum, totam illius posteritatem peccati regno subiectam esse. Iam regno peccati subiectum esse, quid aliud est atq; fi-

E 3 lum

DE BAPTISMO.

lum Satanae & mortis esse? ut ne igitur in hoc
 Satanae regno uel maneamus uel pereamus,
 opus regeneratione est. P V. Ea uero quo-
 modo peragitur. PAE. Per aquam & spiritum,
 uel Christo teste, cuius haec apud Ioannem uer-
 ba sunt: Nisi quis renatus fuerit ex aqua &
 spiritu sancto, non potest introire in regnum
 dei. P V. Tantamne est aquae uis & efficacia?
 PAE. Non, sed uerbi, quod adnexum aqua,
 habet. Verbo enim sanctificatur aqua qua ab-
 lueris, uerbo spiritus donatur, uerbo remissio
 peccatorum offertur. Atque huius rei gratia,
 Baptismus alicubi ab Augustino, lauacrum
 aquae in uerbo dicitur. P V E R. Ergo qui
 Bap^tantur, & remissionem peccatorum et
 spiritum sanctum nanciscuntur? P A E D A.
 Modis omnibus. Neque enim aliter regeneratio
 fieri posset, quam per aquam & spiritum fie-
 ri antea diximus. P V. Quid si mali sunt, per
 quos tantae res administrantur? Est ne tum
 quoque eadem Sacramentorum uis et efficacia?
 P A E D A. Quid ni? Baptismus & praecep-
 tum & uerbum Christi habet, quibus uel ob
dantis

DE BAPTISMO.

dantis uel suscipientis malitiam nihil decedere potest. PV. Qu intum audio, magna est Sacramentorum dignitas. PAE. Imò tanta est, ut sine certo salutis dispendio contemni nō possit. PV. Donabantur ne etiam res tantæ, in Ioannis Baptismo? PAEDA. Eadem utriusq; Baptismi ratio est, præterquàm quod Ioannis Baptismus, uenturum Christum testabatur, quem nunc certo exhibitum scimus, utrunq; enim et sanctificabantur baptizati & in numerum filiorū dei recipiebantur. Ad hæc inter Ioannis & Christi personam, magnum discrimen est, quod obseruari oportet. PV. Nimirum omnia huc, quæ dicis, tendunt, ni fallor, ut in Baptismo peccata condonari omnia ostendas, adeoq; spiritum conferri. Sed unde post tanta in Baptizatis & renatis imbecillitas? PAE. Omnia peccata in Baptismo condonari, certū est, nō ut omnia postea nō sunt, sed ut ne imputentur. Interim reliqua est in carne nostra cōcupiscentia, cū qua, quoad uiuim? luctari nos oportet. Porro si credimus omnia nobis peccata in baptismo cōdonata esse, iam

DE BAPTISMO.

*regnare peccatum in nobis non potest, etiam si subinde per imbecillitatem impingamus alicubi, quemadmodum Paulus inquit: Nihil nunc est damnationis, ijs qui sunt in Christo Iesu. PVER. Quid per Baptismi cæremoniã significatur? PAE. Immersio in aquam, mortificationem ueteris Adam, extractio renascentiam significat. Protinus enim homo à Baptismo peccato mori & iustitiæ uiuere incipit, memor ibi quid uouerit, adeoq; nomen cui dederit. PVER. Miror à re tam salutari totq; nominibus commendabili, usque adeo abhorrere Anabaptistarum animos. PAED. Abhorret illi quidem, sed maximo salutis suæ incommodo. Tu uero persuasus esto, toto cœlo errare illos, adeoq; baptismum non tam ad adulto squàm paruulos etiam pertinere. Neq; enim uerisimile est, generali hoc præcepto: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris et filij et spiritus sancti, paruulos compræhensos nõ esse, quũ in ueteri lege ad circuncisionẽ, quã certo baptismus excepit, admissi sint. PV. Ego phanaticorũ istorũ
homi-*

DE COENA DOMINI.

hominum deliramenta, tātum abest ut morer,
ut etiam propemodum audire dedigner. PAE-
DAG. Interim eorum quæ de baptismo dixi-
mus memor esto. Quanto enim à Siculis isto-
rum gerris alienior es, tanto te sanæ doctrinæ
deceat addictorem esse. PVER. Nihil propicio
Christo prætermittetur.

De cœna domini, Dialo- gus XVIII.

Summa huius dialogi.

Cœna dominica præceptum Christi, cor-
pus & sanguinem Christi, & promissionem
remissionis peccatorum habet. Quare qui re-
ctè tanto utuntur mysterio, ij & remissionem
peccatorum consequuntur & in fide confir-
mantur et ad ferendam crucem alacriores red-
duntur. Habet autem tantam efficaciam à uer-
bo cui innititur.

PVER.

ECce autem iterum tibi discipulum tuum
præceptor charissime. PAE. Facis quod
te deceat. Neque enim omnia, quæ scire Chri-
stianum oportet, tractare hætenus potuimus.

E 5 PV.

DE COENA DOMINI.

PVER. Scio, hacq; de caussa subinde reuertor, auditurus nimirum, quæ super sunt omnia. Quòd si non fallor, ordo noster de Cœna ut dicas, poscere uidetur. PAEDA. Recte. PV. Quid igitur Cœnam domini uocas? PAED. Nihil aliud ac signum ueni testamenti certissimum. PV. Quid est nouum testamentũ? PAEDAG. Remissionis peccatorum, & reconciliationis per Christum partæ promissio. PV. Quem in usum signum huiusmodi institutum est? PAEDAG. Ut uacillantes & imbecilles animos nostros in fide erigat, corroboret, aliat, confirmetq;. Cum enim Christus corpus suum ac sanguinem impertit manducantibus, testatur passionis suæ beneficium ad omnes electos pertinere, cuius ita demum participes futuri sint, si & credant & manducent. Quamquam cur nõ cœnæ uerba, è quibus omnia hæc clarius conspici possunt, recitamus? Dominus Iesus in ea nocte qua traditus est, accepit panem, & postq̃ gratias egisset, fregit et dedit discipulis suis, dicēs: Accipite, comedite, HOC EST CORPVS MEVM, quod pro uobis

DE COENA DOMINI.

bis datur . Hoc facite in mei commemoratio-
 nem, etc. PV. Hisce uerbis ccena instituta est?
 PAED. Est. Ac quidem principio hic obserua-
 bis, quòd ad sacrosanctum hoc conuiuū Chri-
 sti etiam præcepto uocemur, deinde quòd non
 inane & inefficax quoddam signū, sed uerum
 corpus et sanguinē manducantibus exhibeat.
 Postremo q̄ comæstio hæc, si fides accedat,
 remissionem peccatorum coniunctam habeat.
 PV. Ego uero de Christi hoc præcepto nullus
 dubito, imò pro Christiano nunquam habitu-
 rus essem, si quis præceptum hic non esse, ne-
 gare in animū inducere uellet. De signo quid
 aliud dicam, ac Christus? Is, panem ccenæ, cor-
 pus, calicem, sanguinem suum uocat, cui fidem
 habeo. Iam q̄ peccata, fide iuxta ac ore man-
 ducantibus cōdonentur, tam arbitror esse ma-
 nifestum, ut negari nō possit. Puto hanc tamen
 signorum cum dignitatem tum efficaciam tum
 uim è solo uerbo pendere. PAED. Maxime.
 Absq̄ uerbo enim signa ne tantillū quidē pro-
 desse possent. PV. Quos autem ad sacrosan-
 ctam hanc ccenam potissimum admitti decet?
Quosli

DE COENA DOMINI.

Quoslibet ne, an probè in Christianarum rerum cognitione instructos tantum? PAEDA. Certe absque delectu quoslibet admittere, margaritas porcis obijcere esset. Probet, inquit Paulus, seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. PVER. Qua ratione probatio hæc fieri solet? PAED. Si te sentias famelicum, & alienæ opis indigum esse, hoc est, Si te sentias peccatorem esse, adeoq; sarcina hac peccatorum, nisi per Christum, leuari non posse. Qui sic adfecti sunt, sicq; credunt, ij demum dignè utuntur tanto mysterio. PV. Vnde sciri potest, eos qui accedunt, sic esse adfectos? Accessuri prius examinantur. Ad hæc, peccatum confitentibus absolutio Evangelica adnunciatur, quibus etiam post, mensam hanc adeundi potestas fit. PVER. Erga facinorosos autem & manifestis criminibus obnoxios, quales hic esse debent parochi? PAED. Ii tantisper arcendi hinc sunt, dum erratum cognoscentes in viam redeant. Quantum audio, maius quiddam est Christianum esse, quam vulgus existimat. PAEDAGOGVS. Tu
da

DE CARNIS RESVR.

da operam igitur, ut uerè Christianus fias.

De carnis resurrectione & uita æterna, Dialogus XIX.

Summa huius dialogi.

Quemadmodum per uerbi potentiam creare hominem Deus, cum nondum esset, ex nihilo potuit: ita in puluerem quoque redactum, eadem potentia ad æternam uitam possidendã suscitare potest, & uult etiam. Est autem consolatio Christiano homini ingens, quòd post tantas huius mundi præssuras, aliam tandem & omnibus ærumnijs carentem uitam, perpetuò habiturus sit.

PVER.

Salue præceptor. PAEDA. Et tu saluus sis. Sed quid gestis? Cur sic frontem exporrigis. PVER. Latum me facit, ille tam exactè perpensus, de remissione peccatorum articulus. PAEDAG. Interim uide, ut quod tantopere arridet, fide etiam adprehendas. PV. Spero Christum hac mihi in re adfuturum, laterem alioqui, quod dicitur, in rebus tantis lauanti. PAEDAGO. Eò hæctenus gradum in pietatis

DE CARNIS RESVR.

pietatis negotio fecisti, ut etiam res ipsa c amittet, illum ipsum adesse tibi. Quòd si pari diligentia in cæteris quoque fidei articulis perdiscendis utare, non dubito quin olim in iudicio è mortis somno expergefactus, uitam æternã habiturus sis. PV. Expergefieri ergo è mortis somno, ad æternam uitæ beatitudinem, omnes aliquando debemus? PAEDA. Nihil certius. PVER. Neque ego hac de re dubito, etiamsi interim metus sit, ne multi sint, qui securitate quadam Epicuræa ebrj illud ex Virgilio iactare serio audeant:

O pater an'ne aliquas ad cœlũ hinc ire putãdum est.

Sublimes animas? iterumq; ad tarda reuerti

Corpora? quæ lucis miseris tã dira cupido.

PAE. Atqui hoc Epicuræorum genus è Christianorum cœtu profligari debebat. Quid enim persuasione hac falsissima ad seducendam iuuentutem nocentius? PV. Puto securitatem hanc ex ipsius rei difficultate nasci. Vere enim in oculis rationis difficile est carnis huius, si semel mortua ac computrefacta sit, resurrectionem

ET VITA AETERNA.

nem credere. PAED. Ergo hic fide opus est,
 quæ auersis à ratione oculis in Deum omnipo-
 tentem intueatur. Vnde enim is hominem, quū
 non esset, creauit? PV. Ex nihilo. PAE. Re-
 cte. Qui ex nihilo igitur nondum existentem
 creare potuit, an non idem in puluerem reda-
 ctum resuscitare ac reuocare posse, credendus
 est? PV. Deo possibilia sunt omnia. PAEDA.
 Atque tanto magis mirandum est inueniri, qui
 Epicuræam istam & Lucianicam de resurre-
 ctione opinionem amplecti audeat. PV. Puto
 semper fuisse, qui rem omnium certissimam in du-
 bium uocare ausi sint. PAE. Fateor. Sed tu uide
 sis Saduceos istos caueas. Habes enim solidas
 scripturæ cum in ueteri tum in nouo testamento sen-
 tentias, unde probari resurrectio carnis nostræ
 potest irrefragabiliter. PV. Recita obsecro,
 unam atque item alteram. PAE. Multi, inquit, Dan.
 cap. 12. de ijs qui dormiunt in terræ puluere, cui
 gilabunt, alij in uitam æternam, alij in opprobrium
 sempiternum. An non locus hic de resurrectione
 loquitur clarissime. PV. Non nego. Expecto
 autem unum aliquem ex noui testamenti literis.
 PAE.

DE CARNIS RESVR.

PAEDAG. Vnum aliquem? Atqui uel sex-
centi hinc, si cui ocium esset, citari possent. Ci-
tabimus tamen unum, sed talem, cui uel soli
quis tutò inniti queat. In Euangelio Ioannis sic
inquit Christus: Hæc est uoluntas eius, qui mi-
sit me, ut omnis qui uidet filium & credit in
eum, habeat uitam æternam, & ego suscitabo
eum in nouissimo die. Hic de carnis resurre-
ctione ac uita æterna adeò manifestè loquitur
Christus, ut dubitationi hac in re locum planè
reliquerit nullum. PVER. Quales autem re-
surgemus? PAEDA. Hæc eadem caro, quam
& uides & palpas, resurget, sed innouata, glo-
rificata, immutata & transfigurata, quo uide-
licet conformis fiat glorioso corpori Christi,
quemadmodum Apostolus inquit ad Philip-
penses. 3. PVER. O felices quibus sic resurge-
re dabitur. PAEDAG. Verè felices, nisi for-
te felicitas non est, ab omnibus malis, quibus
temporaria hæc uita obnoxia est, liberari, a-
deoq; immortalitate ac perpetua felicitate do-
nari. Quòd si uerum fateri uolumus, Nihil est
usquam in toto terrarum orbe, quod in omi-
bus ui-

DE ORATIO. DOMI.

bus vitæ periculis æque consolari nos possit, atq; hæc de corporum nostrorum resurrectione, deq; uita æterna promissio . P V . Interim impijs puto, ut mortis, ita harum quoq; rerum mentionem formidabilem esse . P AE . Quid ni ? cum resurrecturi sint & ipsi cæterum ad æternos cruciatus . P V . Quin operam igitur damus, ut ne in istorū numero, adueniens olim Christus, nos conspiciat ? P AE . Vel hic diligentes sumus, uel æternos cruciatus expectemus oportet.

De Oratione & Dominicæ præcationis exordio, Dialogus, XX.

Summa huius dialogi.

Vt in fide ad finem usq; perduremus, oratio per Christum impetrat, quæ ut in præceptum & promissionem eiusdem Christi semper desigere oculos debet: ita ante omnia memor sit, patrem esse, eoq; ad exaudiendum facilem, quem in necessitatibus nostris inuocare iussi sumus. Huc enim pertinet, quod in exordio Dominicæ præcationis pater dicitur.

F Puer

DE ORATIONE.

PVER.

Fidei symbolum, unde quid credere debeat
 mus perdiscitur, puto nunc præceptor ab
 soluisse te. PAE. Multa hisce de rebus dici
 adhuc poterant, quæ breuitatis studio & con-
 sulto omisimus, uidelicet: ut ne theologiffare
 incipientem loquacitate adobrueremus, uel de
 proximis enim articulis, resurrectione uideli-
 cet carnis & uita æterna, quantus Deum im-
 mortalem, dicendi campus superest? Sed bre-
 uitatem quum semel professi fuissetus, recede-
 re ab ea ne latũ quidem unguẽ debebamus. In-
 terim tamen moneo, ut hac de re Paulum sub-
 inde legas, in priore ad Corinthios, capite de-
 cimoquinto. Dicit enim non potest, quàm fide li-
 ter hoc ibi argumentum tractetur. PV. Fiet.
 PAE. Ante omnia uero cauebis, ut ne fidei,
 quam hæctenus tibi tradidimus, sinceritatem
 ullo pacto utiari patiaris. Ea enim ut res ma-
 gna est, ita hostes, qui extinctam in cordibus
 nostris cupiant, habet acerrimos? PV. Caueri
 hoc qua ratione potest? PAE. Si semper oratio-
 ni intentus, dicas cū Apostolis, domine adauge
 nobis

DOMINICA.

nobis fidem. PV. Quid est oratio. PAE. Est seria nominis Dei inuocatio, quam postea commitari gratiarum actio solet. PV. Si recte meministi, dixisti hac etiam de re, quum secundum primæ tabulæ præceptum explicares. PAE. Nihil falleris. Quid tamen in seria oratione spectandum sit potissimum, dictum ibi nõ est. PV. Seria igitur oratio quid potissimum requirit? PAE. Principio ut in præceptum Dei & Christi, quo orare iubemur, defigamus oculos. Hac enim ratione fit, ut nostra neque incredulitate neque indignitate (quæ res potissimum orationem remorari solent) ab inuocando de terreamur. PV. Præceptum igitur oratio habet, quod alijs decalogi præceptis æquari possit? PAE. Habet. Præceptum enim est, quod per Dauidem dicit: Inuoca me in die tribulationis. Præceptum item est, quod Christus dicit: Petite & accipietis. Item: Oportet semper orare, & nunquam deficere. PV. Nimirum hoc tibi uis, Deum, si exauditurus non esset, præcepto nos inuitaturum etiam huc nõ fuisse. PAE. Tenes. Huc nunc accedit promissio, in

DE ORATIONE.

quam nihilo minore cura, atq; in præceptum, intuentum est. P V. Forsan paulo ante citatam intelligis, nimirum istam: Petite & accipietis. P AE. Imò quotquot usquam in sacris literis extant. Nam omnes ex æquo ad inuocandum inflammare nos possunt. P V. Mirum ni diligenter huius rei gratia & obseruandæ & ediscendæ sunt. P AE. Ediscendæ sunt fateor. Sed fidem ante omnia huc accedere oportet, quæ promissiones huiusmodi mordicus arripiat, ijsq; ipsis contra omnē de bona dei erga nos uoluntate dubitationem sese tueatur. Crede enim inuocantem oportet, quod certo exaudiendus sit, etiamsi mora quæpiam intercedat. P V. Fidem orantis mirifice promissionibus confirmari credo. P AE. Huc iam nunc adde, illud in precatone dominica exordiū, quò de deo non aliter atq; de benignissimo patre sentire iubemur. P V. Habet, fateor, magnā gratiam patris uocabulum, præsertim si quis probe expendat, quantæ maiestatis dei sit uocabulum. P AE. Obserua igitur causam, cur patrem in oratione uocare, à Christo iussus sis.

DOMINICA.

sis. Pater est, quia erga credentes, candidissime & syncerissime adfectus est. Noster est, ne quis imaginetur, nullam sui si credat, rationem habendam esse. In cœlis est, ut uideas omnipotentem esse, quiq; constitutis adhuc in terra filijs opitulari, propter Christum & possit & uelit. PV. Quem huiusmodi causæ ad inuocandum non inuitant, eum quæ res inuitare possit non uideo. Sed quibus potissimum uerbis, uti in oratione debemus? Audiui enim M. Adamum Fuldensem nuper concionantem hac de re, damnantemq; hic præsertim battologiam. PAE. Virum mihi doctissimum & optimum narras. Cur autem battologiam nõ damnaret, antea à Christo quoq; damnatam? Sed consuluit hic imbecillitati & ignorantia nostræ Christus in Euangelio, formam nobis præscribens, qua uti in orationibus absq; periculo possimus. PV. Eam formã rogo ut mihi, quemadmodũ cætera hæctenus, explanes. PAE. Hac de re cras agemus.

De prima Dominicæ precationis petitione, Dialogus. XXI.

DE PRIMA.

Summa huius dialogi.

Prima dominicæ precationis petitio ostendit, nomen dei tum apud nos sanctificari, cum pater in Christo agnoscitur, glorificatur, colitur, inuocatur, laudatur, pro collatis in nos beneficijs gratiæ eidem aguntur. Deniq; cū non operum sed fidei iustitia prædicatur, creditur, uiuitur, quemadmodum rursus nomen dei poluitur, cum nihil horum præstatur.

PVER.

ITa ne ais præceptor suauissime, quicquid à deo uel spiritualium uel corporalium bonorum peti possit, id totum in oratione dominica compræhensum esse? PAE. Aio. Habet enim duas classes. Prior ut petitiones tres continet, ita ea fere quæ ad spiritum pertinet, complectitur, nimirum sanctificationem nominis dei, aduentum regni dei & diuinæ in nobis uoluntatis completionem. Altera petitiones quatuor habet, sed in quibus ea fere quæ corporalia sunt petuntur. PV. Quin igitur de singulis petitionibus ordine differis? PAE. Id facturus eram, etiamsi nullus monuisset.

PETITIONE.

isses. Ac quidem principio hic obseruabis, no-
men dei per se modis omnibus, uenerandum,
suspiciendum, ac sacrosanctum esse. Interim
tamen apud plerosq; usq; adeo polluitur, con-
temnitur, exhibilaturq; ut non immerito pro
sanctificatione tanti nominis orare Ecclesia iu-
beatur. PV. Istuc apud quos & quo pacto fiat
audire cupio. P AE. Qui patrem in Christo
& Christum in Patre non agnoscunt, qui glo-
riam dei & Euangelij remorantur, qui iustifi-
cationem operibus non fide metiuntur, qui in
caussa sunt, quo minus Pater ille cœlestis uere
& agnoscat, & inuocetur & colatur inter
homines, ij demum sunt, qui sanctissimum
hoc nomen prophanant & prostituunt. PV.
Spero haud ita multos reperiri, qui culpam
hic possint. Quis enim gloriam nominis dei
remorari in animū inducat? P A E D A G O
G V S. Imò bona mortalium pars hic impin-
git. Quotus quisq; enim est, iustitiam fidei qui
uere agnoscat? recte deum qui inuocet? deniq;
qui ad Euangelij præscriptum mores uitamq;
componat? PV. Interim tamen magna mul-

★

DE PRIMA PETI.

titudo est eorum, Christianum nomen qui i-
 Etant. PAE. Quemadmodum non omnes qui
 citharam habent citharæi sunt, ita non statim
 p̄ Christiano habēdus est, qui Christianismū
 crepat et Euangelium. Constat enim hæc pro-
 fessio, non hypocrisi, non inani uerborum stre-
 pitu, sed agnitione Christi, fide, spe & chari-
 tate, quas res uidere semper fuit apud paucissi-
 mos. PV. Opus igitur hic est, quantum audio,
 adsiduis precibus, ut uidelicet Christiani non
 tantum dicamur, sed reuera etiā simus. PAE.
 Rem acu tangis. Porro nisi hæc in tanta homi-
 nū malitia adhibeantur, nō solum ut apud nos
 nomen diuinæ maiestatis non sanctificetur,
 uerum etiam ut male, propter nos apud gen-
 tes audiat, futurum est. PVER. Hoc igitur
 uis in summa orare nos, ut ubiq; Deus in
 Christo agnoscatur, glorificetur, colatur,
 inuocetur, laudetur, deniq; ut pro omnibus in
 nos collatis beneficijs grati sim⁹, uita etiā inte-
 rim testificātes, quia non abs re Christo nomē
 in baptismo dederimus? PAE. Tenes. PV. Utq;
 nihil p̄fessione hac apud Christianos indignū

DE SECUNDA PETIT.

usquam committatur. PAEDAG. Hoc uolo,
imò non ego, sed is, à quo interpellare pro san-
ctificatione nominis huius, iussi sumus.

De secunda dominicæ præcationis
petitione, Dialogus XXII.

Summa huius dialogi.

Ex secunda hac dominicæ præcationis pe-
titione liquet, atrox esse inter Christum & sa-
tanam dissidium. Hic enim ad perdendum, ille
ad seruandum uenit. Quare cum oramus ut
Christi regnum adueniat, hoc oramus, ut in
hac uita exulantibus filijs spiritum impertiat,
qui per uiam in fide nos & confirmet & spi-
rituale illud regnum, cuius post mortem plene
hæredes erimus, in nobis hic inchoet.

P V E R.

Vtinam eo in statu res meæ sitæ essent,
ut istam tuam præceptor diligentiam,
digna mercede ac precio pensare posssem. Te-
starer profecto nõ uerbis, sed re ipsa, gratum
discipuli animum. PAE. Atqui ego ut in for-
mandis discipulorum animis, nullo unquam la-
bore parsurus sum, ita semper cum Terentio

F s eum

DE SECUNDA

eum esse quaestum in animum induxi maxi-
 mum, quam maximè seruire discipulorum com-
 modis. Et nescio profectò an præceptoris no-
 men mereatur, in formanda iuuentute, qui sco-
 pum alium præfixum habet. PVER. Interim
 tamen par est, ut tantos labores digna etiam
 merces excipiat. PAED. De ijs alias. Accin-
 gamur iam ad eorum potius, quæ in pietatis ne-
 gocio supersunt, explanationem. Et scin qua
 de re heri uerba fecerimus? PVER. Maxime,
 nimirũ de sanctificatione nominis Dei. PAE.
 Sequitur ergo iam nũc altera primæ classis pe-
 titio, quæ sic habet: Adueniat regnum tuum.
 PVER. Mirum ni Dei à satanæ regno longè
 lateq; disiungit hæc oratio. PAED. Imò quam
 longissimè. Quæ conuentio enim, inquit Pau-
 lus, Christi cum Belial? In satanæ regno pecca-
 tum, mors, & infernus dominantur: In regno
 autem Dei iustitia, pax, & gaudium in spiritu
 sancto conspiciuntur. PVER. Quid igitur est
 in hoc regno regem esse? PAED. A. G. Pec-
 catum, mortem, infernum, ac satanam uincere,
 id quod solus Christus præstitit, PV. Puto ta-
 men nos

PETITIONE.

men nos quoque huius uictoriae participes fore, si credamus. PAE. Quid certius? Christus quicquid huius fecit, nostri causa fecit, qui subiecti antea satanae regno eramus. Quod si beneficii huius magnitudinem fide adprehenderit, non solum tantae uictoriae participes, uerum etiam regni huius consortes futuri sumus, usque adeo nihil, quod quidem ad augendam electorum dignitatem pertinet, à Christo omissum est. Principio satanae imperio propter peccatum subiectos, proprii sanguinis effusione in libertatem asseruit. Assertos in libertatem sempiterna iustitia donauit. Libertate donatis regni & sacerdotij etiã ius obtulit, ita in hoc suũ regnum nos inferens, ut nulla unquam creatura nobis, si in fide persistamus, nocitura sit. PVER. Spirituale mihi regnum describis, cui utinam ita inferar, ut nunquam diuelli queam. PAE. Maxime spirituale. Quemadmodum enim in hac uita spiritu & fide inchoatur, ita post hanc uitam durat perpetuo. Quare cum oras: Adueniat teqnum tuũ, memineris nõ solũ hoc orare te, ut accelerato mun-

di sine

DE SECUNDA

di sine Deus, ipse solus imperij habenas in cœlo cum electis moderetur, uerumetiam ut in hac uita exulantibus filiis suis spiritum imperat, à quo in fide per uerbum & cōfirmentur, et à praua doctrina tui fiant. Hac enim maxime ratione spirituale hoc regnum in nobis inchoatur, cuius postea post iudicium ad plenum hæredes futuri sumus. PVER. Si sic res habet, perpetuò uociferabor ad Deum: Adueniat regnū tuum. PAEDAG. Vociferare autem in fide. Ea enim si clamores cordis tui comitetur, dubium non est, quin certò etiā exaudiendus sis.

De tertia dominicæ precationis petitione, Dialogus XXIII.

Summa huius dialogi.

Tertia precationis huius petitio hoc sibi uult, ut quemadmodum in cœlitibus idem sit obediendi animus, eadē alacritas, eadem promptitudo: ita nos quoque alacriter uerbo adhærescamus, iuxta Euangelij doctrinam uitam instituamus, carnis uoluntatem mortificemus, nihil designantes, quod non cœlesti isti patri gratum semper futurum sit.

PETITIONE.

PVER.

ITa'ne præceptor in proximo colloquio di-
 Etum abs te est in regno Christi esse, quot-
 quot & spiritum & remissionem peccatorum
 & iustitiam per fidem, qua uerbum adprehen-
 ditur, nacti sint? PAEDAG. Imò id genus ho-
 mines, non solum regni & sacerdotij Christi
 in hac uita participes esse dixi, Verumetiam
 æternum illud in futuro seculo regnum cum il-
 lo habituros. PVER. Si ergo tantas commodi-
 ditates habent quotquot è satanæ potestate in
 hoc regnum transferuntur, iam meritò sine in-
 termiissione oramus, regnum hoc ut adueniat.
 PAEDAG. Vere meritò. Quid enim commo-
 dius obtingere homini potest, atque sub eo re-
 ge militare, qui & gubernare per uerbum ac
 spiritum perpetuò nos, & aduersus omnes sa-
 tanæ ac mundi insultus tueri queat? Atq; huic
 orationi recte nunc tertia illa petino, qua ora-
 mus, ut uoluntas illius fiat, subiūgitur. PVER.
 Nisi fallor, spirituales res & hæc complecti-
 tur, adq; primam huius precationis classsem re-
 ferenda est. PAEDAG. Nihil falsus es. PV.

Quo

D E T E R T I A

Quo pacto igitur id quod uoluntas illa patris
 nostri exigit præstatur? PAED. Si bonus ille
 Euāgelij odor spargatur quā latissimè, si iux-
 ta Euāgelicam doctrinā omnes homines uitā
 instituunt, si deniq; unum hunc scopum præfi-
 xum habeant. Ut mortificata carnis uolunta-
 te ea tantum designent, quæ cœlesti isti patri
 grata esse cognouerint. Neque enim aliud eum-
 dem uelle Paulus quoque testatur, ubi inquit:
 Hæc est uolūtas Dei sanctificatio uestra. PV.
 Atqui hisce in rebus haud ita morigera caro
 esse solet, nisi forte uerum non est, quod te sæ-
 pe meminisse dicere: Cor hominis prauum esse
 ab adolescentia. PAED. Si suapte uoluntate
 ad obediendū diuinæ uoluntati homo rapere-
 tur, superuacanea esset hæc oratio. Quia ue-
 ro natura ad malitiam ac inobedientiā pronus
 est, idcirco ut ubique diuinæ uoluntati obtem-
 peretur, orare iussi sumus. Vbi enim hæc uolun-
 tas per uerbum cognoscitur, perq; obedientiā
 præstatur, ibi tum nulla calamitas tanta acci-
 dit, nulla aduersitas urget, nulla crux intenta-
 tur, quam non adsuescamus ferre patiētissimè.
semper

PETITIONE.

semper cum Paulo dicentes: Magnificabitur
 Christus in corpore meo, siue per mortem si-
 ue per uitam. Nam mihi uita Christus est, &
 mori lucrum. PV. Cur additur, quemadmodū
 in cælo sic etiam in terra? PAED. In cælitibus
 idem est obediendi animus, eadem uoluntas,
 eadem alacritas, ita ut de ijsdem propheta etiā
 Dauid dixerit, Facientes uerbum illius, ad au-
 diendam uocem sermonum eius. Cum igitur
 agnatam hypocrisin fere habeat caro, non abs-
 re orare iubemur, ut quemadmodum in cælo,
 sic etiam in terra domini uoluntas fiat. Quis e-
 nim obedientiam eorum probet, qui quod fa-
 ciunt, non sponte, non ex animo, non ex synce-
 ritate, sed metu pœnæ et seruiliter faciūt? Qua-
 lis ille fuit in Euangelio filius, qui à patre in ui-
 neam ire iussus, iturum quidem se respondit:
 sed tamen id quod dixerat, non præstitit. PV.
 Quantum igitur audio, obtemperandum est di-
 uinæ in omnibus uoluntati, sed absq; fūco, syn-
 cerè & candidè. PAE. Tenes. Quod si etiā tan-
 tum hic, præpedit? humana imbecillitate, præ-
 stare quantum cupis nequeas, tamen uotū hoc
 animi

DE QVARTA

animi tui gratum Deo est, uel Ethnico teste:

Vt desint uires, tamē est laudanda uoluntas,

Hac ego contentos auguror esse deos.

Hæc facit ut ueniat paup quoq; grat⁹ ad arā

Et placeat cæso non minus agna boue.

De quarta dominicæ præcationis
petitione, Dialogus XXIII.

Summa huius dialogi.

Quarta præcationis huius petitio hoc sibi
uult, ut qui in spiritualibus rebus, omnia nobis
necessaria adfatim suppeditat, idem in corpo-
ralibus quoque rebus ad commoditatem uitæ
pertinentia filijs suis largiatur. Pertinent au-
tem ad commoditatem uitæ corporis alimo-
nia, prospera ualetudo, pax, magistratus uigi-
lans, successus in rebus agendis, commoda u-
xor, & pia proles.

PVER.

SEquēs in dominica præcatione petitio qua
pro quotidiano pane Deus interpellatur,
ad primam præceptor classsem pertinet, an ad
alteram? PAEDAG. Ad primam pertineret,
si res spirituales complecteretur. Quia uero
corpo-

PETITIONE.

corporalia sunt, hic quæ petuntur, referenda ad alteram est. PV. Ecquid panis nomine comprehenditur? PAE. Panis nomine audio apud Hæbræos, & uictum & omnia uitæ commoda intelligi, quod ipsum ut credam facile inducor, præsertim quum Euangelistas quoq; hoc uocabulo in eam sententiam uideam uti. PV. Atqui ad uitæ commoditatem, quid potissimū pertinet? PAE. Parabilis principio uictus. Nisi enim habeas, unde et te alas & familiā, iam nihil est, quod de uitæ commoditate gloriaris. PV. Plus igitur hac in re orationi atq; manuarijs operibus tribuis? PAE. Quemadmodum aues ad uolandum ita ad faciendū opus, hominem quoq; natum esse scio. Neq; enim frustra dictum est: Sex diebus operaberis. Interim tamen ad laborem hunc, domini quoq; benedictionē accedere oportet, propterea quòd citra hanc frustra laboratur, uel Dauide teste. Iam benedictionem hanc, an non oratio ex solida fide diuinans impetrat? PV. Non nego. PAE. Huc iam nunc adde, prosperam corporis ualetudinem, pacem, defensionem, successum in

DE QVARTA.

sum in rebus gerendis, piam prolem, & commodam uxorem. PV. Facile credo ad commoditatem uitæ, prospera ualitudine opus esse. PAE. Disce igitur, quòd oratione hæc & impetretur potissimum & conseruetur, id quod ethnicus etiam poëta confiteri coactus est, dicit enim :

Orandū est, ut sit mēs sana in corpore sano. An non autem & pace opus est & defensione? Aut citra hanc cōstare politicæ rationes, leges, & bonæ disciplinæ possunt? PV. Non arbitror. Neq; enim ullum bellum tam potest esse uel iustum uel pium, quod non propter neglectum talium rerum, merito κακῶν δόλοισι dici possit. PAE. Idem sentiendum puto, de successu in rebus gerendis. Nisi enim & hic propitiū deum sentiamus, quid queso tandem carnali illa prudētia, qua ferè caro intumescit, efficiemus. Testatur scriptura Iosephum in aula Aegyptiaca prospere ac foeliciter egisse omnia, sed interim hunc successum Deo optimo Maximo, qui opera illius solus direxerit, acceptum refert. PV. Vera sunt hæc. PAED.

QUIP

PETITIONE.

Quid dicam de commoda uxore & pijs liberis? Ut enim omnia corporis commoda maxime adsint certè si quid hic desiderabitur, iam usque adeo commode nõ uiues, ut mortem etiã interdum uita potiore habiturus sis, dicitur prouerbio: Ignem, mare, & mulierem, tria mala pessima esse. Id si de morosa, rixosa & impia intelligas, fortassis aliquousq; uerũ est. Sin uero de commoda interpreteris, iam nihil absurdius dici potest. An non enim creatura dei bona est? Et Ecclesiasti. 26. dicitur: Gratia super gratiam, mulier sancta & pudica. Quare et hic oratione opus est, ijs qui nõ nubere, sed ducere uxores uolunt. Ut nimirũ tales nanciscantur, quæ & commoda & dicto audientes sint. Neq; enim dubium est, quin tales parentes, si & disciplina accedat & oratio non cesset, pios liberos uisuri sint. PV. Quantum audio, nisi inuocato numine, nihil unquam uel incipiendum uel faciendum est. PAE. Sapis, modo eorum quæ audis, semper memor, nunquam non Deum pro auxilio et adiutorio inuoces.

DE QUINTA.

De quinta dominicæ precationis
petitione. Dialogus, XXV.

Summa huius dialogi.

Quinta huius precationis petitio ostendit, perpetuo Christianos, per carnis imbecillitatem delinquere, eoq; peccatorum huiusmodi gratia, Deum perpetuo per Christum interpellare oportere. Signum autem hic habes, unde certior reddi possis, peccata tibi condonata esse omnia: nimirum si sentias te quoq; ex animo remittere posse, ijs à quibus læsus sis, uel iniuria adfectus.

PVER.

DE quotidiano pane, heri præceptor uerba fecimus, qua de re quum tuo more breuiter quidem, sed tamen dilucide differeres, factum est, ut omnem ex animo meo torporem profligaris, adq; orandum me reddideris uigilantissimum. PAE. Xerxes, teste Cicerone, præmium proposuit, qui nouam inuenisset uoluptatem. Ego uero ijs propositum à magistratu præmium esse cuperem, qui in pædagogijs

PETITIONE.

dagogijs cæteros uincerent discendo, ac fideliter continendo superarent. Sic enim fieret, ut uincēdi cupiditate accensi iuuenes, ad honesti studiū omnes ex æquo raperentur, id quod dico, ut mihi docilitatē istam tuā uideas uehementer probari. PV. Atqui me non iam præmium huc, sed earū rerum, quæ abs te dicuntur, utilitas rapit. Quare etiam te, uti ea quæ de debitis nostris remittendis sequuntur, explicare digneris rogo. PAE. Oratio hæc qua nostra nobis debita remitti, perinde atq; nos debitoribus nostris remittam⁹, petimus, principio egregiā Ecclesiæ confessionem habet, deinde consolationē, postremo signum quoddā ueluti sacramentale. PV. Hæc mihi latius explanes oportet. PAE. Fiet, ac quidē principio obseruabis remissionē peccatorū Ecclesiæ, hoc est, pijs ac electis omnibus, propter fidē in Christum cer:o contigisse. Neq; enim fallit nos, cuius hæc uox est: Qui credit in me, non pude fiet, sed habebit uitam æternam. Quia uero reliqua est in electis concupiscentia, quæ subinde faceffit ijsdem negotium, ita ut interdum

DE QVINTA

per imbecillitatem lapsi ea designent, quæ fieri non oportuerat, recte peccatum hoc suum confitentur. Sic enim & Paulus, habitare in carne sua peccatum fatetur, quod in causa sit, quo minus quod probet agat. P V. Omnes igitur qui hæc peccati reliquias sentiunt, pro remissione huius imbecillitatis, interpellare Deum oportet? P A E D A G O. Omnes peccatis huiusmodi obnoxij sumus: Omnes igitur pro remissione oremus oportet. Hinc Ioannes inquit: Si, inquit, dicimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus & ueritas in nobis non est. P V E R. Vnde autem hic petenda est consolatio? P A E D A G O G V S. A Christo ipso, ut pro remissione horum delictorum Patrem subinde interellemus, iussi sumus. Dubium igitur non est, cum idem & mediator & patronus noster sit, quin certo exaudiendi simus. P V E R. Credo. Sed cur conditionem addit, non prius nostra nobis debita remitti debere, quam nos debitoribus nostris remittamus? An non remissio peccatorum per fidem in Christum contingit?

PETITIONE.

tingit? Cur igitur condonatio nostra hic, perinde atq; efficiens causa harum rerum exigitur? PAEDAGO. Condonatio quidem nostra hic exigitur, fateor, cæterum non in hoc, ut remissionem nostrorum peccatorum pendere hinc existimemus, sed ut hoc ueluti signo admoneamur, quod ad eundem modum nobis quoq; Deus ignoscere certo uelit. Quod si hæc nondum satis clara tibi uidebuntur accersere huc Euangelicam illam de remissione debiti parabolam potes, cuius ordo, sententiæ huius certissima interpretatio est. Principio enim debitori ex mera gratia debitum remittitur: deinde quod & ipse conferuo suo debitum remittere ad eum modum debuerit ostenditur. An non hic condonationem nostram peccatorum remissio præcedit? PVER. Utinam quæ dicis tam bene præstare possem, quàm nihil scrupuli hic nunc sentio. PAEDAGO GVS. Memineris igitur in hoc te orare iussum esse, ut quod uiribus tuis non potes, cooperante & adiuuante Deo possis.

DE SEXTA.

De sexta dominicæ precationis petitione, Dialogus. XXVI.

Summa huius dialogi.

Quum permittente Deo omnia hominibus aduersa eueniant, pijs ad probationem, impijs ad interitum, orādus per Christum Deus est, ut ne in id genus aduersitatibus & afflictionibus nos destituat, sed per spiritus consolationem fortes & uictores faciat. Certum enim est in tentatione, citra diuinum auxilium, subsistere posse neminem.

PVER.

EQuidem gaudeo preceptor humanissime me eò me tua opera gradum fecisse, ut propemodum summariam mihi christianæ doctrinæ cognitionem arrogare audeam. Quòd si propitius in posterum quoq; Christus adesse dignabitur, dabo operam ut & id quod super est imbibam feliciter, & alijs quoq; quod didici non ignauiter impertiam. P A E D A. Si quid tibi mea opera profuit fili charissime, id mihi

P E T I T I O N E.

mibi non potest non esse gratissimum. In hoc enim scholis præficimur adeoq; publicis rerum publicarum salarijs fouemur, ut animos uestros & literis & pietate formemus. Cæterum caue arroganter ob hanc, quam spiritu doctore nactus es cognitionem, de te sentire incipias. Par enim est, ut despicabile hoc apud mundi sapientes doctrinæ genus, perpetuam modestiam coniunctam habeat. Facile alioqui insidijs diaboli irretitus, in eorum albū ad scribereris, qui ore Christianismum confitentur, quæ factis interim negant. PVER. Atqui uiam hic mihi commostratu, quam ingressus insidias huiusmodi effugere queam. PAE. Insidias huiusmodi præcauebis, si semper dicas: Ne nos inducas in tentationē. PV. Recte petitionis huius mentionem facis, cuius exegetis ordo etiam noster postulat. Sed quid ego audio? Deus quemquam in tentationem inducit? An non tentator noster diabolus est? PAE. DAG. Tentat Deus, tentat & satanas, sed diuerso fine. Deus tentat, ut erudiat, ut doceat, utq; in nostri nos cognitionem perducatur. Sic

G 5. Abra.

DE SEXTA

Abraham, sic Isaac, sic Iacob, sic Iob ac reli-
 qui sancti tentati sunt. Tentat & satan, sed in
 hoc, ut perdat, ut noceat, ut damnum det, nō
 tam corpori quā animæ, PVER. Quibus po-
 tissimum machinis tentationū animi nostri mu-
 ros quassare solet? PAEDAGO. Hypocrisi,
 impietate, & perfidia. Quod si ijs rebus ad
 uerbi odium adigere nos non potest, ad alias
 artes cōfugit manifestam uidelicet uim, carce-
 res, exilia, mortes. Atque hic strennuē ab ipsa
 carne etiam nostra ac mundo adiuuatur. An-
 'non enim omnes ex æquo, quatenus spiritu
 perfusi non sumus hypocriticæ sanctitatis ad-
 miratores sumus? An' non suauiter in mundo ui-
 uere, ad eoque placere omnibus, quā in uer-
 bi gratiam perpeti aliquid malumus? PVER.
 Vera sunt hæc. PAEDAGOGVS. Cum
 igitur ita adfecti sumus, ut nisi à spiritu iuue-
 mur, facile id genus tentationibus succumba-
 mus, cogere ipsa nos necessitas debet, ut De-
 um patrem pro adiutorio indefinenter inter-
 pellemus. Quid? Ne tum quidem ociosi esse,
 uel in utramuis aurem, amoto incetu, stertere
 debe-

PETITIONE.

debemus, cum & spiritu perfusi & donis spiritualibus donati sumus. Ibi enim uel in primis metus est, neu efferrī, neu, superbire, neu arroganter de nobis sentire, neu cristas erigere, ne ue collatis diuinitus donis abuti incipiamus. PVER. Quantum audio, ualde necessaria res est oratio, cui etiam huius rei gratia tantò ardentius & sollicitius incumbere nos conuenit, quantò et utilior est, et necessaria magis. PAEDAGOGVS. Si necessaria non esset, haud quaquam Christum arbitror fuisse dicturum ad Apostolos: Orate ne intretis in tentationem. Item: Oportet semper orare, & nunquam deficere. PVER. Ego quoque sic in animum induco meum, melius hoc tempore habituras esse res mortalium, nisi hic cessatores essemus. Equidem Euangelij doctrinam strenuè iactamus, quum interim inter sexcentos uix unus atque item alter conspiciatur, cuius mores, uita, facta adeòque reliqua fidei exercitia ei doctrinæ respondeant. PAEDAGO. Id quum uideas, danda opera tibi est, ut ne tu quoque culpari hic merearis. PVER. Fiet.

De septi-

DE SEPTIMA
De septima dominicæ precationis
petitione, Dialogus XXVII.

Summa huius dialogi.

Septima hæc precationis dominicæ petitio mali nomine satanam, peccatum, mortem, infernū, omnis generis ærumnas, miseras, & calamitates intelligit. Ab ijs enim omnibus liberari Christianum, alioqui periturum oportet. Liberatur autem hinc non suis uiribus, sua prudentia, suo consilio, sed eius auxilio, qui & rex est, & potens est, & gloriosus est, in secula seculorum. Amen.

PVER.

IN superiori præceptor colloquio, quibus potissimum arietibus tentationum, satanas pulsare Christiani animum soleat: rursus, quibus rationibus obuiam eidem eatur, ostensum abs te est. Quid iam nunc igitur restat, nisi ultimæ in hac oratione petitionis explanatio? PAED. Eam recita. PVER. Libera nos à malo. PAED. DAG.

PETITIONE.

DAG. Pauca uerba audio, sed de quibus bis atque iterum uel ad clepsydram dici posset, si cui placeret prolixitas. PVER. Quid igitur mali nomine hic intelligis? PAED. Satanam, peccatum, mortem, infernum, omnis generis miseras, ærumnas, morbos, & calamitates. Nisi enim ijs malis in præsentî uita liberemur, nihil est quod de æterna nobis polliceamur. PVER. Planè horrenda audio. Si enim perpetuò in nostram perniciem tam potens hostis excubat, sitot ac tantis malis semper expositi sumus, quis tandem aduersus tot insultus, si diuino auxilio destitueremur, subsistere posset? PAEDAG. Certò de nobis actû esset, quem admodum uere dicis, nisi esset, ad quem in tantis periculis, ceu ad sacram ancorã quandam, confugeremus. Iam uero cum opem suam hic ultrò nobis diuina bonitas, modò inuocemus per Christum polliceatur, nihil est, animum cur despondeamus. Et uis hac in re Dei ac satanæ antithesin? Satanæ excubat ut mactet: Deus excubat ut uitam det. Satanæ excubat ut noceat: Deus excubat ut commodet. Satanæ in

DE SEPTIMA

nas in hoc est ut perdat: Deus in hoc est ut seruet. Atque huc pertinet, quòd miseratus uicem nostram, suum cuiq; genium deputauit, eumq; bonum, qui contra eundem satanam, quoties ex insidijs suis nos adoriretur, subsidio nobis esset. Quare qui pericula, quibus in hac uita ferè obnoxij sumus, exaggerare uolet, eum diuinæ quoque bonitatis hac in re magnitudinem exaggerare decet. Nam ut satanæ potentia, quantumuis mundi princeps sit, conferri nullo pacto cum diuina potentia potest. Ita nullū periculi genus est, quod non fortiter contemnere Christianus possit, si à diuino totus pendeat præsidio. Hanc sententiam semel infixam esse animis nostris oportet, si in ijs periculis, quæ nos circumualant undique uictores abire uelimus. PVER. Mirum ni pulchrè coronis illa huc facit, quæ ex Græcis exemplaribus hic adiecta est: Tuum est regnum, tua est potentia, tua est gloria in secula seculorum. PAEDAGOGVS. Quid ni? Si rex enim est, ad cuius nutum, imperium, & potentiam, etiam supernæ uirtutes, nedum in terris homines,

contre-

PETITIONE.

cōtremiscūt, iam dubiū nō est, quin cōtra omnes satanæ insultus certò nos tueri possit. Si uero solus contra satanæ irruptiones nos tuetur, quid miselli uires nostras iactamus? Ah sinamus gloriā hanc penes Deum esse, ne ueniētes olim in iudiciū sacrilegij nos reos peragat. Neque enim maius sacrilegij genus, uel inueniri, uel excogitari potest, quam si suam Deo gloriam suffuremur, inque hominis uires transferamus. P V. Ego adiuuante Christo, ab hoc sacrilegij crimine abstinebo, semper clamans: Libera nos à malo. P A E D A G O G V S. Ad eum modum clamantem certò etiam dominus auditurus est. Quid enim putas aliud sibi uult hæc uocula Amen? Ea perinde sonat, atque si Latine dicas, fiat fiat. Proinde quod te facturum dicis, semper ad dominum, ut ab omnibus malis tandem liberati, æternam uitam adipiscamur, clamabis. Interim mei quoque in orationibus tuis memor eris. Ut qui Christianæ doctrinæ summam, summa tibi hæcenus fide tradiderim, neque quicquam te, quod quidem ad promouendam salutem tuam
 facere

DE SEPTIMA PETITIO.

facere possit cælarim. PVER. Fidi præceptoris officio functus es, fateor. Nam ex decalogo quid confiteri, ex symbolo quid credere, ex dominica precatione quid petere à Deo debeam, edoctus sum. Quare si ingratus essem, merito ad Persas, apud quos ingratitude capite plectitur, mea ipsius sententia condemnandus, ablegarer. Sed

spero me non tam doctrinæ tuæ, quàm be-

neficiozum

semper

memorem,

cum uerbis, tum re

ipsa, futurum. PAEDA-

GOGVS. Hoc animi tui uotum

confirmet Deus Opti-

mus Maxi-

mus.

FINIS.

BREVIS DISCENDAE
THEOLOGIAE RATIO

autore Philippo Melanch-
thone.

ILLUD INITIO PRAE-
standum est, ut textum Bibliorum fa-
miliarem habeas. Quae in re meum cō-
siliū est, ut mane postquam surrexisti, &
uesperi cum cubitum ire uoles, legas tanquam
orandi causa, unum atq; alterum caput. Ita to-
ta Biblia ordine legenda, & si quis occurrit
obscurus locus, quærendus est interpres.

Et simul obiter sunt excerpendæ præci-
puae sententiæ, quæ sunt in locos communes
digerendæ, qui contineant summam doctrinæ
Christianæ. Nomenclaturam talium locorum
alicubi ædidi, & sumi possunt, ex meis locis.

Præterea danda opera est, ut informes tibi
methodum aliquam, in qua sit summa doctri-
næ christianæ. Et ad hanc accommodanda est,
epistola Pauli ad Romanos. Hæc enim prope-
modum est methodus totius scripturæ, quia
disputat, de iustificatione, de usu legis, de di-

H scrimine

DISCENDAE THEO

scrimine Legis & Euangelij, qui sunt præcipui loci doctrinæ Christianæ. Quanquam & Christus tradit methodum his uerbis, cum iubet prædicare poenitentiam & remissionem peccatorum. Hic enim poenitentiam seu timorem seu contritionem & fidem complectitur, quæ credit remitti peccata.

Sumas igitur tibi certam aliquam horam, aut si libet duas, ad legendam epistolam ad Romanos. Hic diligenter expendendæ sunt omnes sententiæ, & considerandum quid in utraque partem dici possit. Et quærenda certa Pauli sententia, obseruanda series argumentorum, & propositionum. Hac lecta, postea accipienda est in manus epistola ad Galatas cum commentario, qui & ipse ueluti methodus est.

Post hanc & Collossenses legendi cum commentario meo, in quo etiam uolui complecti, præcipuos locos. Iuberem & meos communes locos legere, sed multa sunt in illis adhuc rudiora quæ decreui mutare. Facile tamen intelligi potest, quid mihi ibi displiceat ex meis Colossensibus ubi locos aliquot mitigauit.

His dili

LOGIAE RATIO.

His diligenter lectis habebis quasi summam doctrinae Christianae. Facile igitur intelligi iam ceterae Epistolae Pauli poterunt, quia subinde idem docet.

Deinde legendum Euangelium Matthaei aut Lucae. Atque hic videndum quomodo accommodanda sint omnia, & in locos illos communes includenda. Vbi Christus loquatur de poenitentia seu timore. Vbi de fide, ubi de oratione, ubi de charitate, ubi de rebus externis seu civilibus, de magistratibus, ubi de traditionibus humanis, ubi de sacramentis, ubi discernat legem ab Euangelio, Euangelium a politica prudentia, ubi de cruce loquatur, ubi commendet ministerium uerbi, ubi Ecclesiam describat.

Postea legendum Euangelium Ioannis, quod magna ex parte continet conciones Christi de fide & iustificatione.

Instruendus est et libellus Articulorum fidei, de Trinitate, de creatione, de duabus Christi naturis, de peccato originali, de libero arbitrio, de iusticia fidei, de Ecclesia, de clauibus. Hic li-

H 2 bellus

DISCENDE THEO

bellus pene similis erit locis cōmūibus. Sed tā
tum breuiter debet tenere sententias, quæ pro
bent articulos seu dogmata, sicut ego institui
Enchiridion, cuius exemplum ab ijs qui audi-
uerunt petere potes.

Postquam sic præparatus es in nouo Testa-
mento, cognoscendum est, & uetus. Et accipi-
endus in manus unus aliquis liber, qui diligen-
ter legatur.

Vellem initio legi Genesin cum enarratio-
ne. Postea Deutronomion cum enarratione,
deinde Psalterium. Et in ijs diligenter uiden-
dum est, quomodo & hæc quadrent ad locos
illos communes, qui summam doctrinæ Chri-
stianæ continent. Nam in ijs libris, eadem est
de fide, de timore, de cruce doctrina, que est
in Euangelio. Nec tantum excerpndæ sen-
tentia de moribus, sed maius quiddam requi-
rendum est, uidelicet : doctrina de priori tabu-
la, de timore dei, de fide, seu fiducia & iusti-
tia erga Deum. Quærendæ promissiones &
comminationes.

Hæc tum demū intelligi poterunt cum ali-
quis

LOGIAE RATIO.

quis in uita usus accedit, cum tentatio exercebit animum, & orare coget. Neq; unquam tamen desunt orandi occasiones.

Ac diligenter in Psalterio discernendi sunt Psalmi. Alij continent Prophetias. Alij sunt deprecationes tantum. Alij continent præcepta. Alij continent promissiones. Hæc genera facile animaduertet, uel mediocriter peritus literarum cõmuniũ, & sciet quomodo reponēdi sint in locos cõmunes, de quibus supra dixi.

Post Psalterium legendi sunt Prophetae cum enarrationibus, ut Ionas, Zacharias etce. Hic uidebis quomodo autor illarum, totã rem ad communes illos locos transferat de quibus supra dixi.

Proderit etiam conferre alios interpretes, ut uideas quã inepi sint illi, qui non norunt rem ad illos locos de fide etce. reuocare.

Deinde lecturus reliquos Prophetas non difficulter intelliget eos, Sciet enim eos partim arguere peccata, seu legem docere, partim uaticinari de Christo seu Euangelium tradere & consolari conscientias.

DISCENDAE THEO.

Referet tamē omnia aut ad doctrinā de pœnitētia, aut de fide, seu fiducia erga Deum, aut de cruce, aut de alijs locis cognatis. Nonnihil tamen adiuuabitur in ijs etiam à diuo Hieronymo, nonnihil à Lyrano, qui satis diligens est in historia.

Et qui sciet omnia ad locos communes referre, huic nihil opus est quærere multos sensus. Hoc potius agat, ut certam quandam sententiā constituat, quæ certo conscientiam docere possit de uoluntate Dei. Est enim ad usum et ad tentationes comparanda cognitio. Quare non est contaminanda illis ridiculis allegorijs, qualibus delectatur Origenes.

In legendis historijs sacris in primis obseruandum est discrimen Legis & Euangelij, et tenenda notitia libertatis Christianæ, ne somniamus oportere nos omnia illorum opera imitari. Ac diligēter discernenda fides est ab operibus. Fides Dauid & Ezechiae et similium imitanda est. Opera non possunt esse similia, sed sua pro uniuscuiusq; uocatione. Semper igitur animo intuendi sunt principes loci, pœnitentia & fides,

LOGIAE RATIO.

fides, seu timor & fides, quos nobis commendat Christus, cum iubet prædicare penitentiam & remissionem peccatorum. Sunt et eligenda exempla politica, quæ docent qualia magistratum debeant esse officia.

Non est negligenda temporum supputatio, et etc. quæ grammatici aut Rhetores iubent obseruare. Interim cum sic uersaris in Biblijs, interdum legendum est aliquid Augustini. Nam is longe præstat alijs ueteribus. Præsertim in ijs quæ scripsit contra Pelagianos, de spiritu & litera. Item contra Iulianum.

Inspiciendus aliquando Hieronymus, & alij, ac obseruandum quid ijs desit, aut in qua parte ualeant: Multa enim continet, quæ prudens lector non aspernabitur, tamen si leuiter attigerint doctrinam de iusticia fidei.

Legendi et ueteres canones, ut sciamus quid decreuerit Ecclesia. Eligendi sunt, qui cum Euangelio consentient. Multi sunt politici, de ordinationibus Ecclesiasticorum rituum, qui quibus de causis facti sunt, exponendum est, ut ita accipiantur quemadmodum ceteræ humanæ

DISCENDAE THEO.

leges, neue tribuatur illis ritibus, quòd mereantur iustitiam coram Deo.

Deniq; in tota doctrina Ecclesiastica diligenter obseruandum est, quæ pars ad spiritualem uitam proprie pertineat, quæ pars doceat de ciuili conseruatione, & de politicis rebus. Sciendum quid ad Euangelij doctorem pertineat. Et doctrina Euangelij procul seiungenda est, à politica. Neq; tamē improbada sunt res politicae, sed ut aliae bonae creaturae honore adficiendae. Et quia saepe accidit, ut defedenda sint dogmata Christiana, praepares te ad id quoq;.

Aliquid operae collocandum est in humanis literis, & exercendus stylus, ut, cum opus erit, perspicue explicare possimus, controuersias religionis. Et prodest aliquando sumere aliquam controuersiam eamque acuendi et exercendi iudicij gratia praescribere. Ac suppeditant nobis multa argumenta haec tempora. Potes Anabaptistas refellere, qui contemunt à facultatibus discedendum esse, easque in communi conferri oportere. Item non esse iuramentum praestandum Magistratibus.

Item

LOGIAE RATIO.

Item iustitiam non contingere ex fide, sed ex nostris afflictionibus.

Est etiam & ad perfectè intelligendas scripturas & refutandos hæreticos cognitione linguarum opus. Multæ enim controuersiaë dijudicari possunt, recte cognita natura sermonis & figurarum.

Neque tamen de natura sermonis & de figuris iudicare poterit quisquam, nisi legerit eloquentium hominum scripta, Ciceronis, Liuij, Vergilij, Terentij, Ouidij, Quintiliani. Addendi sunt & Græci Homerus, Herodotus, Demosthenes, Lucianus.

Ad hæc accedat stylus seu exercitium scribendi, quæ res uel in primis acuit iudicium. Si quid ex philosophia aut iure uolet theologus sumere, uiderit, ne inepte commisceat doctrinam spiritualem cum politica.

Cæterum dialectica perinde opus est, ut grammatica & rhetorica. Nam cum ijs ita cõiuncta est, ut diuelli ab eis non possit.

Ego tamen optarim theologos non negligere philosophiam, quia nonnulli uituperant

H s alias

DISCENDAE THEO.

alias artes, cum non norint, qui si nossent, pluris facerent. Sed hic magnopere opus est cauere, ne ineptè confundatur doctrina Christiana & philosophia. Quare scire oportet eorum regiones & interualla. Idem de Iurisconsultorum disputationibus iudico, quas aliquando inspicere conu-
cet.

FINIS.

DOCTIS

SIMIS ET HUMANISSIMIS VI

ris Doctori Georgio Curioni Physico Brun-
suygiano, Martino Chorolitio ciuitatis eius-
dem Concionatori primario, Dominis, amicis

& fratribus suis insigniter charis

Antonius Coruinus gra-

tiam & pacem

optat.

Rouerbio dicitur, uiri clarissimi,
multas amicitias diremisse silen-
tium. Quod ipsum an in uulgum
ac plerosq; alios rectè competat, uiderint alij,
ego certe ut de me uere dici possit, nunq̄ cō-
missurus sum. Vt maxime enim in ea negocia,
inq; eas peregrinationes interdum incidamus,
quæ salutandorum nobis amicorum et occasio-
nem & potestatem omnino adimant, ergo ne et
animo diuelli ab ijsdem sustineremus? Prose-
cto si qui sunt, hoc qui faciunt, eos ego nunquā
ex animo amicos fuisse arbitror. Quando qui-
dem

dem Cicerone teste, Amicitias, non tempora-
rias, sed immortales esse oportet. Quæritis
quorsum hæc tendant? Nimirum eò, ut persua-
sum habeatis, quanquam intra annum ferè, ne-
que ego ex uestris literis, neq; uos ex meis uo-
luptatem ullam ceperitis, me tamen nihilo mi-
nus candidissime & syncerissime erga uos ad-
fectum fuisse, adeoq; semper futurum esse, ita,
ut sanctè deierare possim, propter istud ali-
quandiu intermissum scribendi officium, meo
erga uos amori ne tantillum quidem decepsis-
se. Quòd si toties uobis aures tinnire (iuxta
Germanicum prouerbum) contigisset, quo-
ties honorificam uestri apud bonos ac doctos
uiros mentionem fecimus, non me hercle du-
bito, quin me inter præcipuos amicorum cul-
tores fueritis numeraturi. Quæ res uel hinc e-
tiam liquet, quod ad uerbum ferè adhuc memi-
ni, quid proximis literis, hoc est, ante sesquian-
num de Euricio Cordo, tum recens uita defun-
cto, scriptis à me flagitaueritis, nimirum, ut
apud Hesiæ eruditos, quò eundem immortali-
tati cōsecrarent, laborarem. Quibus etiã tum

respondi, diligenter me precibus istis uestris
satisfacturum, interim Apotheosin quoque in
uestri gratiã eidem pollicitus. Quis ergo iam
nunc amicorũ neglectum mihi impingere que-
at? Quòd uero nihil eorum, quæ promissa tum
uobis sunt, præstitũ est hætenus, uariæ occu-
pationes & profectioes nostræ in caussa fue-
runt, quibus exonerati uel nunc tandem de li-
beranda fide nostra cogitare cœpimus. Et quã
quam obijci mihi hic possit illud *πυθίαν ὕστερον*
ἴκασ, tamen memor etiã uulgò dici, Betam tum
hyeme tum æstate bonam esse, malo serus sa-
tisfactor, quã uanus promissor uideri. Neque
enim maximoperè referre arbitror, quo quis
tempore beneficia, præsertim quæ eius gene-
ris sunt, ut in mora periculum non sit, in amicos
collocet, modo perpetuus neglectus non acce-
dat. Mitto igitur Cordi Epicedion uobis, de a-
lieno uidelicet liberalis. Neque enim à me, sed
à Ioanne Stigelio, iuvene & mei amantissimo
& felicissimo ingenio prædito, in mei gratiam
conscriptum est. Quòd ipsum etiam quibus re-
ctius mitteretur, atque uobis, qui mihi, ut de
con-

conquirendo hoc ipso cogitarem, autores ex-
titistis? Adiecit enim Epitaphia aliquot,
quæ & ipsa uobis placitura speramus. De A-
potheosi mutauimus sententiam. Primum hac
de caussa, quòd ab Eobano quoque nostro E-
picidium eidem parari sciebam, deinde quòd
clarissimi uiri memoria, nugis meis ineptissi-
mis, ueluti nebulas offundere nolebam. Porro
quòd de Alexandro Magno, qui non à quouis
Rutuba, sed ab ipso Apelle, ne quid pictorum
imperitia formæ dignitati detraheret, pingi su-
stinuerit, legitur, idem mihi quoque Apotheo-
sin adornanti in mentem uenit, & me à scri-
bendo prorsus deterruit. Quòd si scribendo
etiam hac in re possem aliquid, tamen non ui-
deo, quorsum attineat, in diuorum numerum re-
ferri eum, qui ipse sibi aditum ad eam rem felici-
cissimè pararit. Nam ut taceam quàm feliciter
genus ac familiã (humili enim loco natus erat,
idq; in abiectissima haud ita procul à Guete-
ris moletrina) imò & patriam illustrarit, quàm du-
rè educatus ad tantum fastigiũ peruenerit,
quàm diligenter adolescens contempta barba-
rie,

rie, quæ tum ductu atq; auspicio Erasmi Rote-
rodami passim profligabatur, politio-
rem literaturam coluerit, quam faustus aubus, quod dicitur,
uir factus, primo poëticen, dein medicã
artem professus sit. Quale obsecro illud est,
quod Euangelij causam, in urbe uestra id tem-
poris adhuc impia, apud Cæsaream maiesta-
tem carmine ausus est agere? Quis tam egre-
giam fidei confessionem expectasset à poëta,
cum id genus homines theologicas literas ferè
uideamus fastidire? Sed ita in animum induxe-
rat uir omnium optimus & doctissimus, posse a-
liquem literas simul & pietatem profiteri, poë-
tam simul & Christianum esse, quales fuerint
Iuencus, Sedulius, Lactantius, & alij pleriq;.
Profiteri autẽ ueritatem non eos solũ, qui ore
tenus Christiani sint, adeoq; Christianũ nomẽ
ac titulũ iactent, sed qui omni amoto metu, cõfi-
teri eandẽ corã Regibus & Principibus huius
mũdi etiam si certũ uitæ periculũ immineat, au-
deant. Quare confessio hæc omnium, si recte ex-
pẽdatur, liberrima, immorralitatẽ eidem para-
uit. Hæc inquã confessio, quæ iam iã adpropin-
quante

quante, etiam morte usum audio, monumentū
illi struxit ære perēnius, nisi forte negare Pau-
linum illud quis uolet, quod nulla tamen ratio-
ne negari potest: Corde creditur ad iustitiam,
ore autem confessio fit ad salutem. Quin hu-
ius rei gratia Apotheosi quoque opus non ha-
bet, ab ipso uidelicet Christo in duorum nu-
merum, non Homericorum illorum, sed qui ad
sanguinem usque à Veritate steterunt olim re-
latus iam pridē. Multò minus Epitaphijs eget-
ut qui scriptis & æditis libris ipse sibi & no-
men & famam apud omnem posteritatem pe-
pererit. Quæ quanquam interim nihilo minus
fieri eidem, ne oblitterata apud nos optimi uiri
memoria uideatur, debeant, tamen hoc uel in-
primis agendum est, ut quemadmodum ille re-
ctiora studia promouit, patriæ illustrandæ nō
defuit, Euangelicam pietatem amplexus est,
ita nos uicissim & commodemus & profimus
uxori illius & liberis. Eos enim quisquis tan-
dem in patris gratiam beneficijs adfecerit,
hunc ego de Cordo melius meritum semper
iudicaturus sum, atque si sexcenta eidem Epi-
taphia

taphia fecisset. Et quid moror? finem faciam, ut ne luctui, quē nullis honorib⁹ Iupiter dignatus est, præter quàm lachrymis, ipse quoq; sacrum facere incipiam. Sentio enim ex ueteris & optimi amici recordatione, quandam oboriri in animo meo mœrorem & tristitiam.

De Academiæ nostræ statu sic res habet. Florent hic bonæ literæ, uigent rectiora studia, rectè docetur pietas. Ac quidem principio Theologiam profitentur D. Ioan. Draco, M. Adamus Fulda, M. Gerardus Nouiomagus, & M. Ioannes Rodophanta, quos quò minus laudem, hoc in caussa est, ne laudari uicissim ab illis uelle uidear. Interim tamen haud uos ignaros esse patiar, dignos esse quos propter eximiam cum eruditionem tum pietatē passim omnes exosculemur, suspiciamus, amemus, Oratoriam & poëticen Eobanus tradit, uir extra omnem ingenij aleam positus, & quem secundum Erasmum laudare uelle, plane desipere est. Quid enim illius nomine ac fama uulgatus? Quid Erasmi Encomio, quo Nasoni eundem comparat, notius? Iurisprudentiã D. Ioannes Ferrarius, D. Ioannes Rudelius. Iu-

His Studæus Licentiatus docent, quorum ego
pietatem, candorem, eruditionem, si pro
dignitate prædicare uellem, iusta oratione
opus haberem. In medicinæ ac matheſeos ar-
te tradenda. D. Ioannes Dryander uerſatur,
uir magna prudentia, magno rerum uſu, ma-
gna eruditione clarus, cuius ueſtigijſ inſiſtens
M. Nicolaus Bl-tale de ſe ſpecimen præbet,
ut non dubitemus, quin magnus olim futurus
ſit. Cæteros artium ac linguarum profefſo-
res taceo. Quid enim Lonicero in omni do-
ctrinæ genere abſolutius? Quid Nicolao
Aſclepio doctius? Quid M. Chaffaro Ru-
dolphi, M. Reinhardo Hadamario, M.
Matthia Capellano uel eruditius uel humani-
us? Taceo item Pædagogij rectores M. Pe-
trum Nigidium, M. Theodoricum Dorſte-
nium, M. Niddanum, M. Bidencappium,
uiros proſus dignos, quibus ob pietatem,
eruditionem, & ſingularem in formanda iu-
uentute diligentiam, omnia eueniant ex ani-
mi ſententia. Numerus ſtudioſorum tantus
hic non eſt, quantus in Academijs eſſe con-
ſueuit antehac, id quod ego fatali quodam
huius

huius seculi malo accidere arbitror. Sed ui-
dere tamen hic est non contemnendam omni-
no copiam, quam etiam in dies speramus nu-
merosiores futuram, si orbis pax constiterit.
Hæc cum uos harum rerum desiderio teneri
scirem, ut ignoraretis nolui. Valet & loqua-
citate hanc meam, qua sarcire pristinam ta-
curnitatem uolui, boni consulite. Salutabi-
tis ex me officiosissime, Bertramum Damum,
Ioannem Glandorpium Henricum Vuinckel,
Auctore Sanderum, Philippum Cordum, Con-
cionatores omnes ac quotquot de me percõta-
buntur. Ex Marpurgo. Mense Martio.

M. D. XXXVII.

EPICEDION EVRICII COR-
di poetæ & medici clariss. Au-
tore Ioan. Stigelio.

Regna prius mecũ Cypriæ modulata iocosæ,
Fundere te lachrimas nunc elegia decet.
Anxia luctificas hæc exigit hora querelas,
Hic quod habes uere, nomẽ habere potes.
Solue comas, laceraq; sinus, et pectora, plãge,
Hic tibi non ficti causa doloris erit.

I 2 Cur

Cur ita? decessit tua laus, tua gloria Cordus,
Fatorum immitti lege iubente mori.
Et iacet in parua tanius uir conditus urna,
Quem sua non totum patria cepit humus.
Cuius sparsa uolant uarias monumēta p̄ oras,
Quas sibi subiectas uesper et ortus habēt.
Cui facer ingenij uires largitus Apollo,
Plena Medusæ pocula fudit aquæ.
Rupe sub Aonia quem lactauere Camcenæ,
Quem fouit placido Pallas amica sinu.
Inter tot cygnos quo uix felicius alter,
Aonijs cecinit carmina docta modis.
Bibilis obscenum cesset iacere poetam,
Illum quo possit uincere Cordus habet.
Illius est tenero Musa insidiosa pudori,
Huius ad innocuos ingeniosa sales.
Ille pias nugis offendit turpibus aures,
Huic Venus ad castos ludit honesta iocos.
Seu taxat niueo nigros Epigrammate mores,
Indulgetq; suis libera Musa iocis.
Seu ferit heroo prægnantia carmina plectro,
Carmine seu pecorum pascua læta canit.
Pingit & exornat uerecundum gratia uersum
Cultaq; formosum uena uenustat opus.
Nec

Nec solo meruit præclarem carmine laudem,
Hoc aliquid maius quo celebretur habet.
Quintū excelluerit præstare Machaonis arte,
Non erit ut memorem temporis huius opus
Tempora quæ dandis sint oportuna medelis,
Quæue sit apta dari quæue sit herba no-
Quo cæli positu uariæ quo tēpore lunæ (cæs.
Tradantur cauta pharmaca certa manu.
Deniq; uis morbi quas agnoscenda per artes,
Tam certo haud alius qui monuisset erat.
Ergo Corde sacræ deflent tua funera Musæ,
Deflet et abiecta tristis Apollo lyra.
Gratia quin etiam consueti oblita decoris,
Tristitiæ ostendit publica signa suæ.
Nec iam fert urilem frontē redimita corona,
Nec late tenui cyclade uerit humum.
Tempora præcingit lugentibus apta cupressus
Corpus inornatum lurida palla tegit.
Luget ut extincti conterrita funere nati,
Mater ad inuisos mæret itura rogos.
Sic moriente fuit quondam turbata Tibullo,
Fleuit in exequias sic quoq; Naso tuas.
Hæc comitata Ven⁹ passis post terga capillis.
Fata gemit, lacero pectus aperta sinu.

Vix sup exanimē lachrymas ita fudit Ado-
Seutiā rabidi quæsta dolēter apri. (nin,
Quo tua te lachrymās desideret Hæſſia luctu,
Testantur querulo ſcæmina uirq; ſono .
Rupe ſedens aliqua luget tua funera paſtor ,
Lanificasq; truci deuouet ore deas .
Dumq; uagæ circum paſcūt dumeta capellæ ,
Effundit querulis talia uerba modis .
Clare ſenex nobis hic inter flumina uiuus .
Bucolicon luſit fiſtula docta melos .
Noſtra p hæc nemorū ſpatiari teſqua ſolebas ,
Cum noua purpurei tempora ueris erant .
Murmure qua gelidas quatit aurifer hedera ri
Qua Lan^o irriguis gramina lābit aquis (pas
Paſtores etiam non de dignatus agreſtes ,
Ornaſti uerſu paſcua noſtra tuo .
Nunc deſiderium nobis hic triſte relinquis ,
Nunc te mors auida ſuſtulit atra manu .
Horrida cum rerum facies & triſtis imago ,
Vndiq; conſtricto ſæuit aduſta gelu .
Frigent amiſſis ſpoliati floribus horti ,
Nec ſuus eſt herbis graminibusq; uigor .
Nullus honor, nulla eſt negleētis gratia cāpis ,
Omnia riſphæo frigore ſtrinxit hyems .
Credi-

Credibile est rerum ducentes fila sorores,
Tempore tam tristi, te uoluisse mori.
Quo magis appareat cunctarum semina rerū,
Mœsta sub interitum condoluisse tuum.
Talibus atq; alijs crudelia fata querelis,
Vincere non unus te nequissime dolet.
At tu Pieridum iustissima gloria Corde,
Sic quoq; non totus mortuus esse potes.
Viuis & humani rides ludibria luctus,
Nec tangit sensus nostra querela tuos.
Cumq; sit haud ulli tua mens obnoxia morti,
Certus es ingenij non monumenta mori.
Illa nec exstinguit Iouis ira nec ulla uetustas,
Omnia cum pereant carmina sola manent.
Ergo modum tandem ponamus luctib⁹, at tu,
Inscriptum tumulo distichon istud habe.
Cord⁹ in hac iaceo cineres tumulatus arena,
Fama manet terris, spiritus astra subit.

In obitum Euricij Cordi Doctoris
olim celebris, Epigrāma funebre,
Reinhardi Hadamarij.

Nō minimo patriæ Cordus iubar Hæsidus o-
Euricius Doctor fulsit honore bon⁹. (lim-

Cui sua *μουσὴν ἔπειθε* largitus munera Phœbus,
Pœonias dotes, Aoniamq; lyram.
Omne genus morbi letale represserat illis,
Panxerat hac clario carmina digna choro
Funera tãta uiri modo deflet Apollo :iacentiẽ,
Inq; peregrina commiseratus humo.
Aliud Epitaphiũ p̄ Petrũ Nigidiũ.
Cur siccis spectas oculis hæc busta uiator,
Nescius hic quanti sint monumenta uiri.
Hic recubat Cord⁹ medicorũ gloria, quondã,
Pieridum sacri fama decusq; chori.
Vermibus expositũ est corp⁹ miserabile uatis,
Spiritus in cœlis regna beata colit.
Imò ut uera suis tribuamus nomina rebus,
Hic placidus tantũ corpora somnus habet.
Dormit et exigua requiescit Cordus in urna,
Dum sufflet princeps angelus ille tubam,
Quando beatorũ postrema in luce resurgent
Millia, telluris linquet & ille lutum.
Obuius hinc Christo totus prodibit in astra,
Et tandem æterna pace beatus erit.
Aliud autore Decio Agricola.
Clauditur hac tũba medicorũ gloria Cordus,
Gloria & Aonij qui fuit ampla chori.

Alter

Alter in Hestiacis hic pauit montibus agnas.

Et tristes elegos scribere doctus erat.

Hic thalamos Hestigeniali carmine lusit,

Misit & in multos acre epigramma libros.

Herbarum monstrator erat doctissimus ille,

Cui similem hæc ætas postq; futura negat.

Aliud autore Antonio Coruino.

Ne properes subsiste parum, studiose uiator,

Cognosces breuibus quem lapis iste tegat.

Musarum cultor Cordus Phœbiq; sacerdos

Occubuit, quæ nunc hæc breuis urna fouet.

Corpus humo tegitur, nomen uiuitq; manetq;

Prætere a scelix spiritus astra petit.

Spiritus astra petit uisurus uera piorum

Gaudia, quæ nobis da quoq; Christe locū.

M. Ioannis Hun Epitaphium,

autore Decio Agricola.

Verbi minister integer

Magister innocentiae

Hunus probatus moribus

Vitæq; sanctimonia

Quiete securo cubat

Cadaueroso hoc puluere

At spiritus beator

Alacritate & gaudio
Fretus, cooptat uinculis
Melioribus uel pristinis
Ut corpus instaurabile
Fruatur, inuexum sibi
Simul beatis sedibus

Andreæ Vegetij Fuldani Epitaphium, eodem autore.

Incuruent alij laboriosos
Arcus sumptibus erigantq; multis
Mausolæa superba porphirete,
Seri ne taceant item nepotes.
Tumbetum Vegeti, tuum uenustant
Et famam tibi uiuidam perennant
Mores candiduli, fides, apexq;
Virtus religionis approbatæ.

Hērici Hessi tumulus, eodē autore.

Quis cubat hic? Hessus Musarū dulcis alūnus,

Quem gremio fouit Calliopea suo.

Illé ne cui tam prompta fuit facundia linguæ?

Ille. Et erat patriæ fama futura suæ.

Quo cecidit fato? Nec maturo nec opimo.

Heu miserum, quo nam? q̄ cito? ante diem?

Ante diem incautum rapuit uolentia Rheni,

Et tan-

Et tantum nobis perdidit ingenium.
Quis mādauit humo? pietas, o perfide Rhene,
Hoc durante scelus posteritate lues.
Expostulatio Anton. Coruiui cum
Neptuno propter acerbissimū
eiusdem Hessi casum.

Tunc uiros semper perdes Neptune disertos,
Atque noui nobis causa doloris eris?
Ante hac Nefenus fato cōsumptus acerbo est,
Saxonicasq; miser nobilitauit aquas.
Quod si non factum te nil miserante fuisset,
Isset in immensum gloria magna uiri.
Nunc aliū nobis Henricum præripis Hessum,
Quo mihi uix quisquā charior alter erat.
Is certe ornasset patriam Cattoſq; parentes,
Eloquio, fama, dexteritate, fide.
Si non ante diem rupissent fila sorores,
Atque adeo insanis occubuisset aquis.
Sed qui nunc placida tumultus pace quiescit,
Spem de se nullam proch iubet esse ratam.
Ergo tibi quid nam pro talibus imprecer ausis?
Quo te deuoueam nomine rector aquæ?
Impecor ut nullos habeas contēptus honores,
Nec tibi det pinguem Tanara terra bouē.
Impre-

Imprecor ut post hac sis toto inglorius orbē,
Nemo tuas laudes, carmina nemo canat.
At uero interea maneant nomenq; decusq;,
Extincti, quem nunc cœlica regna fouent.
Ioānis Coruini, Antonij filij Epita
phium, Ioanne Stigelio autore;
Huc posuit nati mœstus pater ossa Ioannis,
Coruinus patriæ gloria prima suæ.
Vnus ab infantis natali fluxerat ortu,
Alter & in cursu temporis annus erat.
Vidit & indoluit, uix nati Phœbus alumni,
Imponi gelidæ triste cadauer humo.
Occidit ergo suæ uerno sub tempore uitæ,
Cum tenera ingenij uis erat apta regi.
Autumni quòd si potuisset carpere fructus,
In pia fecisset facta parentis iter.
Hoc ita spondebat lactantibus altior annis,
Et spes non dubijs concipienda notis,
Si tamen ista tibi potior sententia uisa est
Hūc precor in gremiū suscipe Christe tuū.
Hæc etenim pueris de te promissa dedisti
Ut capiant cœli regna beata tui,
Viuat Christe tuis placideq; quiescat in ulnis.
Sic prece, sic uotis orat uterq; parens.

Agnētis

Agnetis eiusdem Coruini filiae Epitaphium,
ta. autore Burcardo Mithobio.

Nomine quæ casto castus quoque moribus Agnes

Dicebar priscis, hac ego condor humo

Filia Coruini dum uixi chara parentis

Sed nunc sum Christo mortua grata magis,

Cuius ego regno terrena sede relicta

Perfruor, atque illi iubila sancta fero.

Hermanni Buschii Epitaphium

eodem autore.

Buschius hoc tumulo tegitur, qui stemmate clausus,

Spiritus in cœlis regia tecta tenet (rus,

Quæ referent Musæ profert dum gramina tellus,

Sidera dum cœlū dum uehet æquor aquas:

Non mirare nec uatis precor optime lector,

Nam firmum toto perstat in orbe nihil.

Epitaphium Laurentii Coruini in

gratiam Leonardi Crispini Lucconensis per Anto. Coruinū scri-

ptum Anno M. D. XXXIX.

Si bene de rebus mortalibus ille meretur

Qui studijs prodest candida turba tuis.

Quin igitur meritos curæ largiris honores?

Multorum certe funera spreta iacent.

Haec tenus

Haëtenus ignota latuit Laurentius urna
Coruinus cultor carminis atque lyræ.
Is cum barbaries toto regnaret in orbe,
Musarum cœpit castra diserta sequi.
Atque hic officio quàm sit perfunctus honesti
Militis, æternum factaq; resq; docent. *A*
Certū est barbaricas aggressū sæpe phalāges
E qua lucta etiam digna trophæa tulit.
Carmina multa dedit, Musis & Apolline di-
Et sine lege etiā dictio docta fuit. *(gna,*
Adde quòd imperij leges canonesq; paternos
Excoluit, recti iusticiæq; tenax.
Talis in hoc tumulto scelix cubat atq; quiescit
Viuus apud doctos, uiuus apud superos.
Augusti Sebastiani Noutzeni Iu-
riūm doctoris Epitaphium Bur-
cardo Mithobio autore.
Pronum siste pedem uiator oro,
Augustus iacet hic Sebastianus
Noutzenus Solymis decus perenne
Romanis specumen decusq; Græcis
Effugit tumidum quietus orbem
ΥΨΧΗ cœlicolum domos adiuuit
Spes, fortuna, sales, lepor ualete,

Vobis

Vobis nam nihil est cum eo negoci.

Burchardi Mithobij senioris Epi-
taphium ipso filio autore.

Chare parens trepidi superasti stigmata mūdi
Vita tibi post hanc altera maior erit.

Omne perit subito vast^o quod claudit olymp^o
Luce igitur prima gratior hora necis.

Epitaphiū Tilonis Ditinarrī ciuis
Goslariani, autore Coruino.

Funera si lachrymas iuges luctumq; merentur,
Si licet extinctos flere dolere uiros,

Dignus eras nostro proles Ditinarrīa planctu,
Cuius amicitiae præmia multa tuli.

Sed quia post fatū lachrymæ fundūtur inanes,
Hoc tibi pro meritis pignus amoris habe.

Imprecor ut tibi det cœlestia gaudia Christ^o,
Viq; beatus agas semper apud superos

In terris famam, nomen, laudemq; decusq;
Si quod habēt pōdus carmina nostra dabūt.

Epitaphiū uxoris Michaelis Volu-
metij pædagogi Goslariani
eodem autore,

Hoc tegitur Margreta nouo Volumetia saxo,
Ante diem parçæ quam rapuere deæ.

Quod

Quòd si sanctus amor sequeret forte sepultas,
Iam quoq; post cineres hæc placitura uiro
Què cū fecisset ppulchra prole parentē (est.
Iuit in amplexus Christe adamata tuos.

FINIS.

